

CHALMERS

Oegentligheters påverkan i samhällsbyggnadsbranschen

En rapport som sammanställer affärsetikens, korruptionens och mutors roll i branschen

Kandidatarbete inom Samhällsbyggnadsteknik

SUKAINA DIDI
MARIA HÄGER
TAREK KHALAYLI
REBECCA PEHRSON
IDA SOKHI
JONATHAN WALLIN

INSTITUTIONEN FÖR ARKITEKTUR OCH SAMHÄLLSBYGGNADSTEKNIK

CHALMERS UNIVERSITY OF TECHNOLOGY
Avdelningen för Construction Management
Gothenburg, Sweden 2020
www.chalmers.se

Kandidatarbete ACEX10-20-22

Oegentligheters påverkan i samhällsbyggnadsbranschen

En rapport som sammanställer affärsetikens, korruptionens och mutors
roll i branschen

Kandidatarbete inom Samhällsbyggnadsteknik

The Impact of Irregularities in the Construction Industry

A report that compiles the roles of business ethics, corruption,
and bribery in the industry

Bachelor's thesis in Civil Engineering

SUKAINA DIDI
MARIA HÄGER
TAREK KHALAYLI
REBECCA PEHRSON
IDA SOKHI
JONATHAN WALLIN

Institutionen för Arkitektur och Samhällsbyggnadsteknik
Avdelningen för Construction Management
CHALMERS TEKNISKA HÖGSKOLA
Göteborg, Sverige 2020

Oegentligheters påverkan i samhällsbyggnadsbranschen

En rapport som sammanställer affärsetikens, korruptionens och mutors roll i branschen

SUKAINA DIDI

MARIA HÄGER

TAREK KHALAYLI

REBECCA PEHRSON

IDA SOKHI

JONATHAN WALLIN

© SUKAINA DIDI, MARIA HÄGER, TAREK KHALAYLI, REBECCA PEHRSON, IDA SOKHI, JONATHAN WALLIN, 2020

Handledare: Agnes Andersson Wänström

Examinator: Viktoria Sundquist

Kandidatarbete 2020:05

Institutionen för Arkitektur och Samhällsbyggnadsteknik

Chalmers Tekniska Högskola

412 96 Göteborg

Telefonnummer: + 46 (0)31-772 1000

Omslag:

Bilden symboliserar en överenskommelse mellan två parter. Tagen från pixabay.se.

Institutionen för Arkitektur och Samhällsbyggnadsteknik

Göteborg, Sverige 2020

FÖRORD

Kandidatarbetet har utförts vid institutionen Arkitektur och Samhällsbyggnadsteknik på avdelningen för Construction Management, Chalmers Tekniska Högskola. Arbetet omfattar 15 högskolepoäng och författarna studerar på civilingenjörsprogrammet inom Samhällsbyggnadsteknik.

Vi vill rikta ett stort och hjärtligt tack till alla respondenter som ställt upp på intervjuer samt svarat på vår enkät och bidragit med annan användbar information. Vi vill även ge ett stort tack till vår handledare Agnes Andersson Wänström och Mathias Gustafsson, docent på avdelningen för Construction Management på Chalmers samt de anställda på Chalmers avdelning för fackspråk för all hjälp och rådgivning de gett oss under arbetets gång.

Sukaina Didi
Maria Häger
Tarek Khalayli
Rebecca Pehrsson
Ida Sokhi
Jonathan Wallin

Chalmers Tekniska Högskola
Göteborg, Maj 2020

The Impact of Irregularities in the Construction Industry

A report that compiles the roles of business ethics, corruption, and bribery in the industry

SUKAINA DIDI

MARIA HÄGER

TAREK KHALAYLI

REBECCA PEHRSON

IDA SOKHI

JONATHAN WALLIN

Department of Architecture and Civil Engineering

Division of Construction Management

Chalmers University of Technology

ABSTRACT

The construction industry has been identified as the most corrupt industry in the world. In the form of bribes and illicit work, among others, corruption and irregularities have characterized the industry for a long time. In turn, this has affected the social economy as billions are lost due to unethical acts. Between the late 90s and 2010, several events occurred that have led to a joint effort to work against corruption, which is still ongoing today. Authorities have introduced measures in the form of anonymous notification systems that employees use to report if they suspect anything unethical going on. Despite the effort, crimes are increasing every year in the industry. This may be due to the fact that today more people have the courage to report, thus the number of unreported crimes decrease.

This study aims to investigate companies' position and their working methodology regarding business ethics as well as how the preventive work can be developed in the future. With the help of an empirical literature study and data collection from interviews as well as a survey, the state of the industry is investigated.

The result of the report is that companies' and people in the industry's attitude towards bribery have changed over time and that today's jargon does not allow irregularities as it previously did. The companies describe themselves actively working with business ethics as well as a zero-tolerance for bribery and irregularities. However, according to statistics, this form of crime is still rising. The study results in effective measures against irregularities in the industry are more transparency, free competition in the construction industry, education and legal requirements for the follow-up of respective ethical governance documents.

This report is written in Swedish.

Keywords: *Construction industry, bribes, irregularities, business ethics, corruption*

Oegentligheters påverkan i samhällsbyggnadsbranschen

En rapport som sammanställer affärsetikens, korruptionens och mutors roll i branschen

SUKAINA DIDI

MARIA HÄGER

TAREK KHALAYLI

REBECCA PEHRSON

IDA SOKHI

JONATHAN WALLIN

Institutionen för Arkitektur och Samhällsbyggnadsteknik

Avdelningen för Construction Management

Chalmers Tekniska Högskola

SAMMANFATTNING

Byggbranschen har identifierats som den mest korrupta sektorn i världen. Korruption och oegentligheter i form av bland annat mutor och svartarbete har präglat byggbranschen sedan lång tid tillbaka. Detta i sin tur har påverkat samhällsekonomin eftersom miljardbelopp blir till oetiska handlingar. I slutet av 90-talet fram till ungefär 2010 skedde flera händelser som har gett upphov till att en gemensam insats om att arbeta mot korruption påbörjades och pågår än idag. Myndigheter har bland annat infört åtgärder i form av anonyma anmälningssystem som anställda ska anmäla till om det de misstänker något, men den kriminalitet som finns i byggbranschen ökar trots detta stadigt varje år. Detta kan bero på att fler vågar anmäla och mörkertalet minskar.

Denna studie syftar till att undersöka företagens ställning och sätt att arbeta med affärsetik samt hur ett arbete i förebyggande syfte kan utvecklas i framtiden. Med hjälp av empirisk litteraturstudie och datainsamling av intervjuer samt en enkät undersöks tillståndet i branschen. Därefter kan en slutsats dras för eventuella åtgärder och framtida lösningar diskuteras fram genom att sammanställa och jämföra data med litteraturstudiens resultat.

Resultatet för undersökningen landar i att företagens och personer i branschens inställning till mutor har ändrats med tiden och att dagens jargong inte tillåter oegentligheter som det tidigare gjort. Företagen beskriver sig själva aktivt arbeta med affärsetik samt en nolltolerans mot mutor och oegentlighet, men enligt statistiken ökar just detta brott. Studien resulterar i att effektiva åtgärder mot oegentligheter i byggbranschen är mer transparens i alla processer och beslut, fri konkurrens samt fler lagkrav på uppföljning av respektive etiska styrdokument.

Nyckelord: *Byggbranschen, mutor, oegentligheter, affärsetik och korruption.*

Begreppslista

Aktiebolagslagen

Lag som talar om vad aktiebolag får och inte får göra i och med bland annat bildande av aktiebolag, revision, bolagets ledning, nyemission, aktier, likvidation och konkurs med mera.

BNP

Bruttonationalprodukten är ett samhällsekonomiskt mått som beskriver ett lands ekonomi med avseende på värdet av dess varor och tjänster.

Bounded ethicality

Ett uttryck/idé om att människors förmåga att agera etiskt begränsas på grund av inre och yttre påtryckningar.

Byggherre

Den person eller det företag som låter utföra eller beställa ett byggnads- eller anläggningsarbete. Ansvarar för att se till att alla åtgärder som krävs för byggnationer, rivningar och mark genomförs korrekt samt att följa och ansöka om olika tillstånd från myndigheter.

Due diligence

Företagsbesiktning är en metod för att samla in och analysera information om ett företag innan det blir uppköpt eller andra strategiska förändringar sker. Den engelska termen används ofta i Sverige, även i denna rapport.

ID06

Är en typ av ID-kort som används på byggarbetsplatser. Syftet är att skapa säkrare arbetsplatser och inte släppa in obehöriga på området samt att förhindra svartarbete och annan ekonomisk brottslighet.

Holistisk hållbarhet

Holism kommer ursprungligen från det grekiska ordet *holos* som betyder hel. I holistisk hållbarhet syftar man till betraktelsesättet att helheten är mer betydande än summan av delarna. Detta ur ett hållbart perspektiv: social, ekonomisk och ekologisk.

Industrialisering

En modernisering av det gamla jordbrukssamhället till ett industrisamhälle.

Kickback

En typ av muta där någon erbjuder sig att ge tillbaka en del av de pengar som kommer att tjänas om deras projekt blir godkänt. Till exempel kan någon som behöver ett bygglov erbjuda 10 % av vinsten till någon på byggnadsnämnden så att projektet blir godkänt.

Nepotism

Kan liknas vid familj- och vänskapskorruption. Exempelvis anställer en chef sitt barn/släkting/vän till företaget och låter relationer och samhällsstatus bestämma. Detta skapar förtroendeskador, snedvridning av konkurrens och gör så att den som är bäst lämpad för uppdraget inte anställs vilket i sin tur kan skapa höga extrakostnader.

Personalliggare

Ett register över vilka som befinner sig på byggarbetsplatsen. Det måste uppdateras varje dag. Syftet är att lättare upptäcka och bekämpa svartarbete för Skatteverket.

Totalentreprenör

En entreprenad som ansvarar för både projektering och utförandet. Svarar endast mot byggherren som angett funktionskraven och ingår själv avtal med konsulter

Underentreprenör

Ett företag som utför en del av arbetet åt en huvudentreprenör eller totalentreprenör.

Visselblåsarfunktion

Funktion där personer anonymt kan anmäla misstanke om allvarliga oegentligheter.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INTRODUKTION.....	1
1.1 Bakgrund	2
1.1.1 Korruption i byggbranschen	2
1.1.2 Typer av korruption i byggbranschen och dess påverkan.....	3
1.1.3 En inblick i Sveriges korruption	4
1.1.4 Korruption i Göteborg	6
1.2 Syfte och frågeställning.....	7
1.3 Avgränsningar	7
2. METOD.....	8
2.1 Litteraturstudie	8
2.2 Datainsamling.....	8
2.2.1 Intervjustudie.....	9
2.2.2 Enkät	9
2.3 Validitet och reliabilitet	10
2.4 Påverkan av Covid-19.....	10
3. TEORI.....	11
3.1 Korruption.....	11
3.2 Mutor	14
3.3 Konkurrens i byggbranschen.....	15
3.4 Lagen om offentlig upphandling.....	16
3.5 Affärsetik	18
3.6 Antikorrupsionsåtgärder	19
3.7 Policyer.....	20
4. RESULTAT	21
4.1 Policyer.....	21
4.2 Intervjuer	22
4.2.1 Respondenter	22
4.2.2 Sammanställning av intervjuer	24
4.3 Enkäter.....	28
4.3.1 Respondenternas bakgrund.....	28
4.3.2 Upplevelse av oegentligheter	31
5. ANALYS AV RESULTAT	34

6. DISKUSSION	38
6.1 Arbetet mot oegentligheter	40
6.1.1 Regler, kontrollsystem och transparens	41
6.1.2 Informationsspridning	42
6.1.3 Konkurrens och industriellt byggande	42
6.1.4 Branschkulturen	43
6.2 Etik	43
6.3 Metoddiskussion	44
7. SLUTSATS	47
8. FRAMTIDA FORSKNING	48
REFERENSER	49
BILAGOR	
Intervjufrågor	
Bilaga 1 – Intervjufrågor för företag A, B, C, D och E	
Bilaga 2 – Intervjufrågor för person F och G	
Bilaga 3 – Intervjufrågor till IMM	
Sammanfattning av intervjuer	
Bilaga 4 – Sammanfattning av intervju A	
Bilaga 5 – Sammanfattning av intervju B	
Bilaga 6 – Sammanfattning av intervju C	
Bilaga 7 – Sammanfattning av intervju D	
Bilaga 8 – Sammanfattning av intervju E	
Bilaga 9 – Sammanfattning av intervju F	
Bilaga 10 – Sammanfattning av intervju G	
Bilaga 11 – Sammanfattning av intervjun med IMM	
Enkät	
Bilaga 12 – Enkät	

1. Introduktion

Korruption förekommer överallt i världen. Vissa länder är mer utsatta än andra. De senaste åren har antikorrupsionsrörelser över hela världen fått genomslag då miljontals människor har gått ihop och tillsammans protesterat mot korruptionen som råder i deras länder (Transparency International, 2019). Protester har skett i alla världens hörn; från Latinamerika, Nordafrika och Östeuropa till Centralasien och Mellanöstern. Denna korruption är utbredd överallt och hittas i högsta ledet inom myndigheter ända ned till mutor som medför att samhällsfunktioner som sjukvård och undervisning inte fungerar. Detta i sin tur leder till att förtroendet för de politiska ledarna och myndigheterna i landet sjunker drastiskt.

En bransch som avviker från statistik på ett negativt sätt när det berör mätningar kring korruption är byggbranschen. Enligt en undersökning av OECD 2014 beräknades 2,6 biljoner dollar årligen gå förlorade på grund av oegentligheter i branschen (Chan & Owusu, 2017). Byggprojektens omfattande och komplexa struktur gör det lättare för oegentligheter att förekomma. Det har utförts många studier för att kartlägga och identifiera orsaker till varför detta fenomen förekommer i just byggbranschen. Antikorrupsionsrörelser, företag och organisationer har tagit initiativ till att framställa teorier, mekanismer, modeller och funktioner för att förebygga korruption i sina respektive verksamheter.

Sverige har, precis som många andra länder, också exponerats för korruption och oegentligheter i byggbranschen. En stad som särskilt utmärks när det gäller oegentligheter i byggbranschen är Göteborg. För drygt ett decennium sedan uppdagades flera mutskandaler i staden som tillsammans blev den nya definitionen av, den tidigare positiva benämningen, *Göteborgsandan* (Sveriges Radio, 2012). Efter uppdagandet har en del funktioner och kontrollsystem införts som en åtgärd i arbetet mot korruption, bland annat ett anonymt anmälningssystem som kallas visselblåsarfunktion. Tyvärr bedömer Ekobrottsmyndigheten (2019) att kriminaliteten i byggbranschen ändå stadigt ökar.

För att djupare förstå varför detta fenomen fortfarande förekommer trots införda restriktioner och systematiska funktioner skall en analys utföras. Den kommer att undersöka hur olika entreprenadföretag i byggbranschen arbetar mot oegentligheter och korruption.

1.1 Bakgrund

Byggbranschen har länge präglats av korruption och förekommer i en global dimension. Korruption existerar i form av mutor, svartarbete, kartellverksamheter, nepotism, förskingring, tillgångsmissbruk, stöld och mycket mer. Detta påverkar inte enbart involverade verksamheter negativt utan även samhällsekonomin. Byggbranschen står för en stor del av nationens BNP och flera miljarder går förlorade till oetiska handlingar varje år. Studier visar även att BNP påverkas av oegentligheter som förekommer i just byggbranschen (Sohail & Cavill, 2008). Byggprojektens omfattande och komplexa struktur medför att oegentligheter förekommer i större grad i byggbranschen jämfört med i andra branscher (Shan, Le, Chan & Hu, 2020).

1.1.1 Korruption i byggbranschen

Byggbranschen utmärker sig markant i mätningar som berör korruption i jämförelse med andra branscher. Korruption i byggbranschen kan förekomma i olika faser av ett projekt. Det kan bland annat förekomma i planeringsfasen, tillståndsgodkännande, budgivning, drift och underhåll (Tabish & Jha, 2011). Enligt Transparency International (2008) är byggbranschen den sektor som skulle utsättas för mest oegentligheter jämfört med andra sektorer. Detta stöds med en senare utförd studie av OECD (2015) som rapporterade att två tredjedelar av världens alla mutor mellan olika länder var kopplade till byggbranschen. Grunden till att byggbranschen utmärker sig i korruptionsmätningar beror främst på byggprojektens komplexa struktur och storlek. Byggprojekten innefattar byggherrar, ingenjörer, konsulter, entreprenörer, underleverantörer och flera involverade aktörer. I så stora och omfattande projekt finns alltid en risk att det förskingras, ofta pengar, i något stadie av projekten utan att det märkbart noteras. Detta på grund av byggbranschens komplexa struktur av underleverantörskedjor. Enligt Sohail och Cavill (2008) beräknas 340 miljarder dollar årligen gå förlorade i världen till följd av korruption i byggbranschen. Det motsvarar approximativt 3400 miljarder kronor per år. I en annan studie av OECD beräknas 2,6 biljoner dollar gå förlorade till oetiska handlingar globalt (Chan & Owusu, 2017).

En del studier har utförts för att kartlägga orsakerna till korruption i byggbranschen. Shan et al. (2020) refererar till flera studier i sin bok *Corruption in the Public Construction Sector* där det nämns att korruption främst beror på individen. Studierna påstår att utvecklingsländer,

med bristande juridiska lagstiftningar, är särskilt utsatta. Ytterligare orsaker som studierna kartlägger är brist på standardiserade utföranden i byggprojekten, ineffektivitet i öppenhet vid anbudsgivning, politisk interferens samt komplexa funktioner och roller i byggprojekten. De refererar vidare till ytterligare en studie som kartlägger 44 orsaker som kan sammanställas i fem olika kategorier: *psykosociala, organisatoriska, föreskrivande, projektspecifika och lagstadgade* orsaker.

För att arbeta mot korruption i byggbranschen har flera studier, teorier och mekanismer framställts. Några antikorrupsionsrörelser är United Nations Convention against Corruption (UNOCD) och Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). Dessa rörelser berör inte enbart byggbranschen, utan all form av korruption i alla branscher. Enligt Sohail och Cavill (2008) har organisationerna tyvärr visat sig vara ineffektiva i arbetet mot korruption i byggbranschen. Ytterligare rörelser som etablerats för att motarbeta korruption är Project Anti-Corruption System (PACS) som utvecklats av Transparency International och Global Infrastructure Anti-Corruption Centre (GIACC) (Shan et al., 2020). Utöver dessa har involverade verksamheter och företag i branschen tagit initiativ och anförut etikrelaterade policyer och koder. Enligt Sohail och Cavill (2008) är det bland annat dessa metoder som visat sig vara en essentiell del i arbetet mot korruption. Länder har även tagit i akt att införa lagstiftningar för att motarbeta korruption. I Sydkorea har en kod som behandlar affärsetik och kallas *Code of Conduct for Maintaining the Integrity of Public Official* implementerats. I Storbritannien har ett organ kallat *Local Government Task Force* införts för att motarbeta bland annat korruption i byggbranschen. En modell som utvecklats av Transparency International för att förebygga korruption är *Integrity Pacts*. I denna pakt skall en tredje part kontrollera och övervaka att inga oegentligheter förekommer (TI, u.å). Ytterligare en mekanism som visat sig vara effektiv i arbetet mot korruption är visselblåsarfunktionen (Sohail & Cavill, 2008).

1.1.2 Typer av korruption i byggbranschen och dess påverkan

Korruption kan förekomma i olika former. Flera studier har utförts för att kartlägga och identifiera vilka typer av korruption som finns i byggbranschen. Några av de oftast förekommande i de litterära studier, enligt Chan och Owusu (2017), är i rangordning följande; *mutor, bedrägeri, maskopi, förskingring, nepotism, utpressning, intressekonflikt, riggad budgivning, kickbacks, professionell vårdslöshet och oärlighet*. Totalt identifierades 28 typer

av oegentligheter i byggbranschen, där mutor är den form av korruption som anses vara mest förekommande. Flera andra studier delar samma uppfattning som Chan och Owusu om att mutor är den mest förekommande typen av korruption i branschen (Shan et al., 2020).

Ytterligare en förekommande form av korruption i byggbranschen är tillgångsmissbruk, enligt Fraud Prevention Consultants, FPC, (2020). En del av tillgångsmissbruket som kartläggs av FPC är pengastöld, påstådda extra arbetade timmar och personligt bruk av företagets egendomar. Enligt en undersökning utförd av PWC (2020) är missbruk av tillgångar ett av de vanligast rapporterade ekonomiska brotten, oavsett bransch. Tillgångsmissbruk utgjorde 76 % av ekonomisk brottslighet i byggbranschen internationellt (PWC, 2014). I samma rapport redovisas att 70 % av dessa ekonomiska brott, som är en del av tillgångsmissbruk, begåtts av anställda i företaget.

I artikeln *Overview of Corruption Research in Construction* identifierar Shan et al. (2014) tre huvudpunkter som anses vara följder av korruption i byggbranschen. Dessa tre punkter delas upp i *micro*: där korruptionen påverkar byggprojekten, *moderate*: där expansionen av de internationella företagen påverkas och *macro*: där samhällsekonomin såväl som världsekonomin påverkas. De motiverar vidare med stöd av studier från Ofori (2000) samt Choudhry och Iqbal (2013) att *micro* förekommer mer frekvent i utvecklingsländer. Detta beror på att det är i dessa länder det juridiska och administrativa systemen är bristfälliga. Följder som detta medför är att offentliga medel går miste av på grund av mututgifter (Shan et al., 2014). I den andra punkten *moderate* motiveras det vidare att innan ett internationellt företag bestämmer sig för att ta sig in på marknaden i ett land utvärderas bland annat hur korrupt landet är i samband med de politiska och fysiska faktorerna. Barco (1994) påpekade i en studie att mutor är den form av korruption som är mest förekommande i internationella företag. I den sista punkten, *macro*, som Shan et al. (2014) identifierar anses den största följden av korruption vara den som påverkar samhälls- och världsekonomin. Enligt en studie av Snaith och Khan kan korruption motverka en social och ekonomisk utveckling i respektive samhälle (Shan et al., 2020). Studier från OECD (2014) redovisar att 2,6 biljoner dollar går förlorade till oetiska handlingar globalt varje år.

1.1.3 En inblick i Sveriges korruption

I ett korruptionsbenägenhetsindex, CPI, utfört av Transparency International (2019) är Sverige ett av få länder som fått goda resultat i testet. Med en skala från 0–100, där 0 står för

hög korruption och 100 för ingen korruption får Sverige 85 i CPI. Trots de goda resultat som Sverige erhåller i CPI förekommer oegentligheter. Enligt Institutet Mot Mutor, IMM, (2019) stod bygg- och anläggningsbranschen för 21 % av antal mutbrott i Sverige år 2019. Det var en förbättring i jämförelse med år 2018 då IMM rapporterade att byggbranschen stod för 36 % av mutbrotten. Siffror som IMM redovisar representerar enbart procentandel mutbrott och inte annan typ av oetiskt handlande. Enligt Ekobrottsmyndigheten (2019) ökar kriminaliteten i byggbranschen allt mer. Det visar även flera studier utförda av Brottsförebyggande rådet (Brå, 2013).

Byggbranschen i Sverige är en essentiell del i samhällsekonomin, precis som det är i de allra flesta länderna. Enligt Konkurrensverket (2019) skall de upphandlingspliktiga inköpen år 2017 ha uppgått till ett värde på cirka 706 miljarder kronor. Detta motsvarade en sjättedel av Sveriges BNP. Enligt rapporten *Etik och korruptionsrisker i samhällsbyggnadssektorn* skriven av Transparency International-Sverige (2012) kan konjunktursvängningar i BNP vara en orsak till korruption och oegentligheter i byggbranschen. Det motiveras vidare i rapporten att svartarbete under konjunktursvängningar gynnar byggföretagen. Under lågkonjunktur är det gynnsamt med svartarbete då det inte är lika ekonomiskt krävande som det är för en heltidsanställd. Under högkonjunktur är det även gynnsamt med svartarbete vid rådande personalbrist. En annan orsak som kartlagts i rapporten är *branschkulturen*. Rapporten refererar till Brå som betonar att lojalitet och tystnad är en del av branschkulturen. Om en anställd bevittnar en oegentlighet och anmäler det, blir hen kallad för ”tjallare” och blir därmed utstött på arbetsplatsen. Enligt EU-kommissionen (2019) skall det senast år 2021 införas en säker kanal för visselblåsare att kunna anmäla eventuella oegentligheter till i alla medlemsländer. Detta direktiv är i Sverige inriktad mot enheter som har mer än 50 anställda eller kommuner med fler än 10 000 invånare. Ytterligare orsaker som kartläggs i rapporten är problematiken med lagen om offentlig upphandling, LOU, då upphandlarna fokuserar mer på priset än kvaliteten. Detta leder till osund konkurrens och påverkar främst små företag. Konkurrens medför även att utgifter av mutor förekommer i större grad. Direktupphandlingar anses vara den form av upphandling där oegentligheter mest kan förekomma, motiveras det i rapporten. Anledningen till det beror på att det inte finns något specifikt formkrav vid upphandlingen.

En essentiell punkt som är effektiv i arbetet mot korruption är hur aktivt företag arbetar med etikrelaterade frågor i sina verksamheter (TI-Sverige, 2012). Finns det riktlinjer, koder och

policyer för hur en anställd skall handskas med olika situationer är risken mindre att oegentligheter sker, motiveras det i rapporten. Enligt PWC (2014) kartlägger inte 65 % av företagen i bygg-och anläggningsbranschen korruptionsrisker. Dock skall mer än 60 % av företagens ledning visat engagemang att arbeta vidare med frågor relaterat till korruption och oegentligheter (PWC, 2015). I samma rapport undersöktes mer ingående hur ledningarna väljer att gå tillväga med åtgärder i ett arbete mot korruption. Det visade sig att de allra flesta företag använder sig av lättare motåtgärder eller ingenting alls för att motarbeta korruption. Enbart ett fåtal av företagen använder sig av “avancerade motåtgärder” så som due diligence, visselblåsarfunktioner och dylikt. Tillsammans har IMM (2015) med några av Sveriges största byggherrar sammanställt en överenskommelse för att bland annat främja transparensen i affärsarbeten. Utöver detta har myndigheter som Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket tagit i akt att införa bland annat funktioner som skall försvåra att oegentligheter sker i byggbranschen. Skatteverket (2019) har bland annat infört personalliggare och anser i en rapport att den nya funktionen har varit väldigt effektiv i arbetet mot främst svartarbete. Funktionen har fått kritik från bland annat nationalekonomer som anser att personalliggare inte alls är effektiv då de inrapporterade lönerna ej ökat (SVD, 2020). Ekobrottsmyndigheten har sammanställt en checklista kallad *Skarpt case* som de på hemsidan uppger skall förebygga ekobrott (EBM, 2020). Några åtgärder som nämns i checklistan är transparensen mellan myndigheter men även att striktare kontrollsystem behövs.

1.1.4 Korruption i Göteborg

Göteborg har länge varit präglad av korruption och oegentligheter, särskilt i byggbranschen. Entreprenörer, tjänstemän och byggherrar utbytte tjänster och gåvor med varandra. Nepotism, bekantskapskretsar och kartellverksamheter utgjorde mycket av oegentligheterna i Göteborg. Detta uppmärksammades i ett avsnitt ur SVT:s Uppdrag granskning som publicerades år 2010 (SVT, 2010).

I avsnittet uppdagas det hur byggmästare Stefan Allbäck, som var en stor leverantör, gav ut privata tjänster och gåvor till entreprenörer, tjänstemän och kommunen. Det uppdagas även hur beställarna Sune Larsson och Leif Andersson tog emot mutor i form av resor till Franska rivieran, renovering i privata bostäder, byggandet av nytt garage, lyxiga middagar, bilreparationer och mycket mer (SVT, 2010). Genom uppblåsta fakturor i byggprojekt kunde resterande pengar användas till privata ärenden. En specifik incident som uppdagades i

avsnittet var renovering och återuppbyggandet av en kiosk på en kommunal badplats. Göteborgs kommun hade anställt Allbäck för projektet. För projektet fakturerades en summa på 337 000 kr. Vid en djupare undersökning bedömdes att projektet enbart skulle betinga ett pris av 160 000–170 000 kr. Ett värde på 150 000 kr försvann utan någon förklaring. Ytterligare en incident som uppdagades i avsnittet var hur ett allmännyttigt bostadsföretag förfalskade sina fakturor vid en upphandling med Allbäcks entreprenadföretag. I fakturan dokumenterades 259 arbetstimmar när arbetet i byggprojektet motsvarade tre arbetsdagar.

Efter uppdagandet i Uppdrag granskning år 2010 skedde en del förändringar i Göteborg. Göteborgs kommun var till exempel den första kommunen i Sverige som implementerade visselblåsarfunktionen år 2011 (Vision, 2019). Utöver det har myndigheter som Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten infört restriktioner och funktioner som berör hela Sverige.

1.2 Syfte och frågeställning

De allra flesta företag i byggbranschen innehar etikrelaterade policyer, koder och riktlinjer. I dessa etiska styrdokument uppdagas bland annat vad företagen har för inställning till affärsetik, korruption och dylikt. Trots företagens etiska styrdokument och riktlinjer redovisar studier att byggbranschen är den bransch som är mest utsatt när det gäller korruption. Därför är syftet med studien att undersöka vad som kan göras för att motverka detta. Frågeställningen som skall besvaras i arbetet har konkretiserats till följande:

- Hur kan entreprenadföretag i byggbranschen arbeta mot oegentligheter?

1.3 Avgränsningar

För att avgränsa studien fokuserades det primärt på hur entreprenadföretag i byggbranschen aktivt arbetar mot oegentligheter. För att ytterligare avgränsa studien valdes studieområdet till Göteborg.

2. Metod

I studiens initiala skede beslutades det att rapporten skulle baseras på kvalitativa metoder där fokus skulle vara en litteraturstudie som sen skulle kompletteras med intervjuer av personer med insikt i samhällsbyggnadsbranschen. Den kvalitativa metoden innebär tolkning av information, motiv, sociala processer och sociala sammanhang (Holme & Solvang, 1997). Under studiens gång blev det tydligt att även kvantitativa metoder behövde användas, bland annat för att samla in data i enkäten (Repstad, 2007). Då ämnet som undersökts är känsligt har intervjuerna och svaren i enkäten hållits anonyma samt att ämnesobjektiva frågor har ställts.

2.1 Litteraturstudie

Den litterära studien baserades bland annat på kvantitativ forskning (Holme & Solvang, 1997), där statistik som berörde korruption i byggbranschen framtoogs. Även statistik i andra branscher togs fram för att kunna jämföra de olika branscher med varandra. I den litterära studien tillämpades även kvalitativ forskning vilket kännetecknas av flexibilitet (Repstad, 2007). I den kvalitativa forskningen undersöktes hur situationen ser ut idag när det gäller affärsetik i byggbranschen men även hur det tidigare har sett ut och hur det eventuellt kan se ut i framtiden. Företagens etikrelaterade policyer, koder och riktlinjer undersöktes.

Inledningsvis gjordes en litteraturstudie för att få en grundläggande förståelse för korruption samt för att få en övergripande bild av vad som hänt i branschen i Göteborg de senaste åren. Det var viktigt att ta reda på vad *Göteborgsandan* var och hur den framkommit. Litteraturen eftersöktes via sökmotorer som Google Scholar och Chalmers bibliotek men även via Google för att hitta relevanta artiklar om olika händelser i byggbranschen i Göteborg. Flera publikationer från myndigheter och andra organisationer har nyttjats. Några av de sökord som använts är: *corruption in construction industry*, *code of conduct*, *corporate social responsibility* och *mutor*.

2.2 Datainsamling

En datainsamling gjordes med hjälp av både intervjuer och en enkät. Även företags hemsidor undersöktes för att ta del av deras etikrelaterade policyer. All denna data sammanställdes sedan i kapitel 4 och diskuterades vidare i kapitel 5 och 6.

2.2.1 Intervjustudie

Syftet med intervjustudien har varit att komplettera informationen från litteraturstudien och få med det etiska perspektivet som människor bidrar med. För att få tillgång till en så bred bakgrund som möjligt har respondenterna valts ut med omsorg från företag med varierande omsättning och storlek, där även respondenternas roller och erfarenheter har varierat (Häger, 2007). Åtta intervjuer har genomförts, vissa på företagen och andra över telefon eller genom andra elektroniska lösningar. Företagens storlek har varierat mellan 49 till 9288 stycken anställda och deras omsättning mellan 16,9 miljoner och 40,7 miljarder kronor per år. Mer om detta presenteras i kapitel 4. Det första som gjordes var att studera vilka som skulle intervjuas. Det andra var att studera intervjutekniker enligt Hallin och Helins (2018) guide. Det avslutande steget var att transkribera, analysera och skriva om intervjuerna. Flera av intervjuerna spelades in, då med tillåtelse från respondenten/respondenterna och transkriberades sedan. Respondenterna blev tillfrågade om de ville vara anonyma i rapporten vilket flera av dem ville. För att inte på något sätt avslöja någons identitet har alla respondenter valts att vara anonyma, förutom IMM. Intervjufrågorna valdes ut efter en semistrukturerad metod (Hallin & Helin, 2018). Några frågor var standardfrågor som ställdes på alla intervjuer och några få frågor ställdes som följdfrågor på plats efter reflektion under intervjun.

2.2.2 Enkät

En enkät skickades ut till berörda aktörer, institutioner, politiker och tjänstemän för att få en tydligare bild av hur oegentligheter som mutbrott arbetas mot i förebyggande syfte i branschen. Enkäten skickades ut relativt sent i processen och fick därför inte så bra svarsfrekvens. Den skickades ut till 232 personer och besvarades av 66 stycken. Det är inte fastställt hur många personer som faktiskt nåddes av enkäten då en del företag delade den i sina interna nätverk. Enkäten skickades endast ut elektroniskt. En kvantitativ metod användes i enkäten där svarsalternativen var fasta (Holme & Solvang, 1997). Endast roll i företaget och vissa följdfrågor var fri text. En allmän uppfattning önskades av anställdas erfarenhet och medvetenhet på olika företag i byggbranschen och utifrån detta utformades frågorna till enkäten.

2.3 Validitet och reliabilitet

För att resultatet av det som undersökts ska kunna generaliseras och gälla även det som inte har undersökts är det en förutsättning att ha god validitet och reliabilitet. Det är viktigt att granska och validera data kritiskt när den samlas in. Detta bör ske kontinuerligt under arbetes gång. Något annat som är av yttersta vikt är att vara uppmärksam på utgivningsår vid litteraturinsamling för att undvika risk att använda utdaterat material. För så hög validitet som möjligt har personliga erfarenheter efterfrågats i intervjuerna och enkäten istället för allmänna uppfattningar.

2.4 Påverkan av Covid-19

Detta kandidatarbete har skrivits under våren 2020, samma tid som Covid-19 bröt ut i Sverige. Det har lett till att arbetets genomförandefas har påverkats. Den ursprungliga planen var att ha fler intervjuer men det blev tyvärr inte möjligt i och med Covid-19.

Folkhälsomyndigheten rekommenderade att inte träffa människor i onödan vilket gjorde att många företag började arbeta hemifrån. Detta i sin tur ledde till att de hade mycket att göra i omställningsperioden med bland annat krishantering och de hade därför ingen möjlighet att boka in intervjuer. Det undersöktes vad som kunde komplettera intervjuerna utan att behöva träffa respondenterna eller ta upp lika lång tid som en intervju skulle ha gjort och enkäten uppstod. Folkhälsomyndighetens rekommendationer har följts och alla möten har skett digitalt via Zoom, Teams och Skype sedan i mars. Detta gäller både handledningsmöten, föreläsningar och möten mellan gruppmedlemmarna. Då alla bibliotek stängdes ned har fysisk litteratur varit otillgänglig sedan i mitten på mars. Istället har Chalmers Biblioteks e-tjänst använts och i den mån det har varit möjligt även e-böcker.

3. Teori

I detta kapitel skall relevanta begrepp och områden kopplat till affärsetik lyftas fram och definieras. De begrepp som beskrivs ger viktig information och är centrala för att kunna analysera data från intervjuer och enkäten på ett bra sätt. Bakomliggande problem som skapar en grund till dålig affärsetik är korruption, framförallt i form av mutor och låg konkurrens i branschen. Lagen om offentlig upphandling är en annan viktig del som det sker mycket oetiska handlingar kring. Några mer konkreta oetiska handlingar som är vanliga lyfts fram och även olika antikorrupsionsåtgärder som används i strävan mot god affärsetik presenteras.

3.1 Korruption

Enligt Förenta Nationernas *The Global Programme Against Corruption* (2014) finns det inte en allmänt accepterad definition av korruption. Joseph Nye (1967) definierar korruption som en handling för egen vinning, som avviker från de acceptabla sociala normerna. Transparency International (u.å) definierar det som missbruket eller utnyttjandet av makt för sin egen eller någon annans vinning. Korruption delas in i två kategorier, grov och lindrig. Grov korruption innebär att det sker i samhällets högsta klasser; alltså bland politiker, beslutsfattare och stora företag med höga summor i omlopp. Lindrig korruption eller administrativ korruption sker på en lägre nivå och omfattar mer vardagliga handlingarna mellan lågt uppsatta tjänstemän till exempel poliser och vanliga medborgare.

Korrupta handlingar kan hittas i alla faser i ett byggprojekt. De kan exempelvis ske under planeringen, projekteringen, upphandlingar men även underhåll. De orsakande faktorerna till varför det förekommer i branschen enligt Sohail och Cavill (2008) kan attribueras till brist på öppenhet gällande bud, bristen på standardiserat utförande av projekt, komplexiteten av projekten, stort antal av småskaliga entreprenörer, konkurrensen mellan företag gällande bud och avregleringen av byggbranschen. Detta har lett till flera olika former av korruption. Totalt identifierar Chan och Owusu (2017) 28 former av korruption i byggbranschen. De vanligast förekommande i ordning är:

- **Mutor** – Det är den vanligaste formen av korruption i byggbranschen. Mutor avser en korrupt handling där någon förmån ges, oftast i form av pengar för att locka någon att

agera på ett oetiskt eller olagligt sätt. Gåvor, specialbehandling eller tjänster klassas som mutor i branschen.

- **Bedrägeri** – Avsiktlig vilseledning för att säkerställa en orättvis eller en olaglig vinst. Bedrägeri kan exempelvis vara uppblåsta fakturor.
- **Maskopi** – Hemlig överenskommelse bland berörda parter, antingen i den privata eller offentliga sektorn, eller båda, som möts för att konspirera för att begå bedrägeri med avsikt att få lönsamma belöningar som ekonomiska vinster.
- **Förskingring** – Denna handling hänvisar till när en individ använder företag eller organisationers egendom till eget bruk. Detta kan ske genom att stjäla, undanhålla med mera. Tillgångsmissbruk är en form av förskingring.
- **Nepotism** – Denna form av korruption går även under namnet svågerpolitik. Denna handling avser när en individ tilldelar en position till en relativ eller bekant utan passande kvalifikationer.
- **Utpressning** – Denna handling avser när en maktposition utövar sin makt, status eller intelligens direkt eller indirekt, genom tvång för att få kompensationer och förmåner.
- **Intressekonflikt** – I byggbranschen avser denna term till när ett företag eller profession tvingas ta ställning till vad hans profession kräver jämfört med sitt personliga intresse.
- **Riggade budgivning** – Denna form av korruption inträffar när en budgivare och budtagare samordnar i förväg om ett visst pris trots konkurrerande bud från andra parter, vilket undergräver hela budgivningsprocessen.
- **Kickback** – Denna form av korruption kan anses vara en kombination av muta och utpressning. Denna typ har identifierats i många studier som beskriver denna handling följande; en utomstående part som kräver en betalning från en person eller ett företag i tvångsposition som utför en tjänst.

- **Professionell vårdslöshet** – I byggbranschen avser denna handling när t.ex. en byggherre negligerar sitt ansvar genom dålig övervakning, otillräckliga krav på säkerhet, underskott i materialkvalité osv.
- **Oärlighet** – Denna handling är en form av bedrägeri. Den avser när en individ ljuger, stjälar eller fuskar med intentionen att det skall gynna hans intressen.

Tidigare har det föreslagits att korruption kan vara ett acceptabelt och normalt sätt att få tjänster av tjänstemän. Klitgaard (1988) föreslog att korruption kan gynna privata aktörer genom att sätta varor och tjänster i händerna på personer som värderar och använder dem mest. Korruption kan då ses som en marknadsmekanism som fördelar varorna och tjänster enligt betalningsförmågan och betalningsviljan. Detta kan ge upphov till konkurrens i en monopolistisk industri (Leff, 1964). Eftersom mutor kommer vara ett kriterium för fördelningen av varor och tjänster kommer intäktsmöjligheterna för företag att försvåras. Introduktionen av korruption i en monopolistisk marknad resulterar i att produktionen blir ekonomiskt mer effektiv, och kanske socialt användbar (Klitgaard, 1988).

Idag anses korruption vara skadligt och har därför blivit oacceptabelt i samhället (World Bank, 2000). De menar att korruption är ett betydande hinder för ekonomisk, politisk och social utveckling. Korruption medför massiva kostnader på länder, institutioner och medborgare. Det påverkar den makroekonomiska stabiliteten genom att bland annat uppmuntra ineffektiva statliga utgifter och skatteflykten. Det har även visat sig att statens offentliga utgifter på vård och utbildning reduceras där korruption förekommer (Hashem, 2014). Detta understryks även av Shleifer och Vishny (1993) där de resonerar att “[...] *rational managers and bureaucrats in poor countries want to import goods on which bribes are easiest to take, not the goods that are most profitable for state firms*”. Detta förklarar även varför byggbranschen är präglad av korruption i jämförelse med andra branscher. På grund av de stora summorna som krävs för ett projekt uppstår större risk för att korruption skall inträffa. Flera empiriska studier har gjorts och kommit fram till att det finns ett negativt samband mellan korruption och investeringar samt ekonomisk utveckling. I rapporten *Why Worry about Corruption?* hävdar Mauro (1997) att en sänkning med en standardavvikelse på 2,38 i korruptionsindexen, ICRG och BI, medför en ökning av BNP med ungefär 5% och den årliga BNP per capita-tillväxten med omkring 0,5%. Utländska investerare har en tendens att undvika att befinna sig där korruption är förekommande på grund av att det är omoraliskt och

kan vara operativt ineffektivt (Habib & Zurawicki, 2002). Korruption utgör en betydande roll i finanskriser (Radelet, Sachs, Cooper & Bosworth, 1998). Det underminerar även en regerings legitimitet och folkets förtroende för varandra (Rose-Ackerman, 2016). Andra konsekvenser till följd av korruption är bland annat försämrad infrastruktur, inflation och förlust av människoliv.

För att minimera korruptionen som finns idag har ett par antikorrupsionsåtgärder utvecklats i form av etiska koder, företagsbesiktning, mer omfattande regler och visselblåsarfunktioner (PWC, 2015). Länder över hela världen skärper sin lagstiftning mot korruption. Ett flertal konventioner mot korruption har skapats av kontinentala unioner, men även globala som Förenta Nationerna.

3.2 Mutor

Mutor är som nämnt den vanligaste formen av korruption inom byggbranschen som därmed bidrar till dålig affärsetik. En gåva, tjänst, föremål eller något annat som kan ses som en otillbörlig förmån kan klassas som en muta. Det kan i många fall vara svårdefinierat vad som egentligen bör klassas som en muta. Detta har således skapat många diskussioner och oklarheter. En gåva kan vid ett tillfälle anses som en självklar muta men i ett annat sammanhang anses som just en gåva. Det beror alltså helt på uppsåtet med gåvan och i vilken situation som den erbjuds.

Det är enligt brottsbalken, 10 kap. 5a-5e §§ (Sveriges Riksdag, 2020) inte tillåtet att erbjuda eller ta emot en muta. IMM (u.å) beskriver följande för *mottagande* av en muta:

- En anställd eller en uppdragstagare får inte ta emot, godta ett löfte om eller begära en otillbörlig förmån för utövningen av anställningen eller uppdraget.

Definitionen för *givande* av muta beskrivs enligt följande:

- Det är inte tillåtet att åt en anställd eller en uppdragstagare lämna, utlova eller erbjuda en otillbörlig förmån för utövningen av anställningen eller uppdraget (IMM, u.å).

Detta innebär i sin tur huvudsakligen att en anställd eller uppdragstagare får ta emot gåvor och andra icke arbetsrelaterade föremål eller tjänster så länge som syftet med förmånen är att

ej påverka dennes utförande av sina arbetsuppgifter eller pågående och framtida affärer. En förmåns syfte kan ofta vara svår att definiera och det finns då stor risk att denna anses som en otillbörlig förmån vilket är både olagligt att ge samt ta emot (Fackförbundet Ledarna, u.å).

Hos den privata sektorn finns det inga konkreta lagar skrivna för hur till exempel sammankomster eller att bli bjuden på event som luncher eller middagar skall gå till. Det är upp till det privata bolaget, deras policy samt vad som är angivet i brottsbalken att bestämma hur deras anställda får agera. Vid en upphandling får alltså parterna bjuda varandra med enbart bolagets egen reglering om vad som är tillåtet (Företagande, 2016).

3.3 Konkurrens i byggbranschen

Ett annat problem i byggbranschen som bidrar till oegentligheter är bristen på konkurrens. I utredningen *Plats för fler som bygger mer* (SOU 2015:105) beskrivs situationen.

Byggkostnaderna i byggbranschen ökar mer än producentpriserna i andra branscher samtidigt som produktivitetsutvecklingen är sämre än i andra industrier. Detta tyder på problem inom branschen där låg konkurrens är en av faktorerna. Den svaga produktivitetsutvecklingen gäller inte bara i Sverige utan är ett globalt fenomen inom hela byggbranschen. Anledningen till detta motiveras i rapporten *Bättre konkurrens i bostadsbyggandet* (Konkurrensverket, 2018). Där bland annat bristen av digitaliseringen och konkurrens, däribland internationell konkurrens, anges som orsaker. Det råder idag brist på internationella standarder och regler inom byggindustrin. Dessa krävs för att skapa möjlighet till en ökad internationell konkurrens och därmed sänka kostnaderna samt öka produktivitetsutvecklingen. Däremot nämner Konkurrensverket att ett ökat antal standarder och regler kan försvåra för små företag som har mindre tid och resurser att etablera sig i ett sådant system. Vidare beskriver de i sin rapport om hur samma problem sker på nationell nivå. Exempelvis tillämpas plan- och bygglagen, PBL, på olika sätt mellan kommuner, vilket gör att konkurrensen begränsas även där.

Enligt statistik från Byggföretagen (2018) utgör de fem största byggföretagen i Sverige 65 % av den totala omsättningen för de 30 största byggföretagen 2018. Det skapas en ond cirkel då små och medelstora företag har svårt att ta sig fram i branschen mot de stora. Detta blir tydligt vid lågkonjunktur då de mindre företagen har svårt att överleva, vilket ofta slutar i konkurs alternativt att de köps upp av större företag som i sin tur växer ytterligare (Konkurrensverket,

2018). Något som kan uppstå då konkurrensen är låg är till exempel priskarteller. Det innebär att företagen kommer överens om priser och kan dela upp marknaden. Detta leder till att det blir svårt för nya företag att ta sig in på marknaden, vilket går emot konkurrenslagen. Konkurrensverket (u.å) skriver på sin hemsida syftet med den svenska konkurrenslagen. Den förbjuder dels samarbeten som begränsar konkurrensen samt att dominerande företag skall missbruka sin marknadsmakt. Ett flertal fall har utretts där den så kallade asfaltskartellen mellan NCC och Skanska är bland de mest kända (GP, 2013). Det handlade om att asfaltsmarknaden delades upp, vilket påverkade marknaden negativt och båda parterna blev dömda till böter. Konsekvenserna av låg konkurrens och en koncentrerad marknad blir enligt rapporten *Korruptionsdomar och offentlig upphandling* skriven av Carin Karlsson Westergren (2019), utöver priskarteller, att priserna är outgrundligt höga i förhållande till företagets kostnader. Det kan dessutom leda till sämre kvalitet i utförandet.

3.4 Lagen om offentlig upphandling

Konkurrensverket arbetar inte bara med konkurrensfrågor utan även med upphandlingsfrågor. Kopplingen mellan dessa är att låg konkurrens kan leda till korruption och oegentligheter, som i sin tur leder till att konkurrensen i till exempel offentliga upphandlingar inte fungerar. Konkurrensverket arbetar bland annat med Lagen om offentlig upphandling, LOU (2016:1145). Då offentliga byggherrar och myndigheter skall bygga, upphandlar de oftast byggentreprenader på den öppna marknaden för att genomföra byggandet. Upphandlingen, förklarar Konkurrensverket (2018) i rapporten *Bättre konkurrens i bostadsbyggandet*, skall då genomföras på ett öppet och rättvist sätt enligt LOU. Detta innebär att den offentliga byggherren är skyldig att välja det anbud som är mest ekonomiskt fördelaktigt baserat på antingen pris, kostnad eller bästa förhållandet mellan pris och kvalitet. Lagen (2016:1145) innehåller principer som skall följas för att nå lika villkor för alla och dessa är: likabehandling, proportionalitet, transparens, icke-diskriminering, ömsesidigt erkännande och konkurrens.

Då de offentliga byggherrarna är en stor ägare av bostäder på marknaden är lagen viktig för att kunna producera prisvärda bostäder, garantera en rättvis konkurrens i upphandlingsskedet och öka allmänhetens förtroende till dessa allmännyttiga bolag. Trots att lagen är till för att underlätta för företag att konkurrera på lika villkor har det visat sig att det inte alltid fungerar.

Enligt utredningen *Skärpning gubbar! Om konkurrensen, kvaliteten, kostnaderna och kompetensen i byggsektorn* (SOU 2002:115) har det ett flertal gånger framkommit att motsatsen upplevs, alltså att konkurrensen snarare begränsas. Lagen om offentlig upphandling är invecklad och kan uppfattas tillräckligt krånglig för mindre företag för att de ska avstå från att lägga anbud. Oftast är myndigheterna och de kommunala bolagen benägna att upphandla totalentreprenader då det är den enklaste entreprenadformen. Totalentreprenad innebär att entreprenören själva står för projekteringen och utförandet. Detta är ännu en faktor till att mindre företag har svårt att konkurrera med de större eftersom de oftast inte har tillräcklig kapacitet att vara totalentreprenör.

Den första förordningen i Sverige gällande upphandlingar kom 1986, men lagen i sin nutida form började gälla från 2017. Lagen om offentlig upphandling finns dels för att utnyttja och skapa rättvis konkurrens på den offentliga marknaden, dels för att skattemedel ska hanteras på bästa sätt. I rapporten *Korruptionsdomar och offentlig upphandling* skriven av Karlsson Westergren (2019) presenteras fall där mutbrott har skett i samband med offentliga upphandlingar. Oftast handlar det om mutor mellan de offentliga tjänstemännen och leverantören med syfte att gynna båda parter. Mutor i form av gåvor eller tjänster utförda på privata fastigheter sker enligt rapporten i 73 % av fallen med initiativ från de offentliga tjänstemännen. Däremot vad gäller mutor i form av evenemang, resor och middagar kommer initiativet i 75 % av fallen från leverantören. Ett fåtal fall har även upptäckts där brotten sker genom gemensam organiserad brottslighet. Mutbrotten sker oftast redan under avtalsperioden, där det är de offentliga tjänstemännen som tar emot mutor från leverantören inom den privata sektorn. Brottsligheten utspelar sig främst mellan personer som redan har ett vänskapsband sedan innan.

I rapporten lyfts flera domar om mutbrott i offentlig upphandling och även i program som Kalla fakta och Uppdrag granskning har detta uppmärksammats. Cirka 19 % av de mutbrott som sker är i samband med offentlig upphandling. Karlsson Westergren (2019) nämner att mörkertalet är stort då det kan vara svårt att upptäcka dessa handlingar. Brotten begås ofta av personer som sedan innan har god kontakt med varandra. Detta är personer som sitter på roller där de har makten att påverka beslut kring offentliga upphandlingar samt ansvarar för arbete med leverantörer och fakturor. I avsnittet från Uppdrag granskning (2010) utfrågas personer som varit inblandade i mutbrott. Det framgår då hur de allmännyttiga bolagen överfakturerats av leverantören för arbete som egentligen inte har utförts men ändå godkänns av ansvarig på

det offentliga bolaget. Tyngden av rättvisa kring just offentlig upphandling är extra viktig då det i dessa brott rör sig om allmänhetens skattepengar eller i vissa fall till exempel en ökad hyra för hyresgästerna vilket gör att det blir ett stort samhällsproblem som engagerar och påverkar många.

3.5 Affärsetik

Enligt en rapport publicerad av Harvard Business School (2015) är *bounded ethicality* ett begrepp som beskriver människors förmåga att agera på ett etiskt sätt och hur denna förmåga är begränsad. Det finns en rad faktorer som påverkar detta, både yttre och inre. I rapporten ges exempel på yttre faktorer som kan påverka förmågan att välja rätt. Dessa är viljan att passa in i en grupp eller pressen av att tillfredsställa en människa med auktoritet, som en chef.

Ytterligare exempel är att se andra i sin omgivning ta del av oetiska handlingar (Ethics Unwrapped, u.å). Detta kan leda till normalisering av beteendet och kan göra att en människa som exponeras för det blir mer benägen att göra samma sak. Inre faktorer som spelar roll är exempelvis att göra val som på ett eller annat sätt gynnar en själv på andras bekostnad, som att godta mutor.

Med *bounded ethicality* i sammanhang med yrken menas i rapporten *Bounded Ethicality and Ethical Fading in Negotiations: Understanding Unintended Unethical Behavior* att inte alla oetiska beteenden och beslut som tas är avsiktliga (Rees, Tenbrunsel & Bazerman, 2019).

Harvard Business School (2015) skriver att människor kan fatta beslut som strider emot sina värderingar utan att inse det själva. Detta kan bero på saker som fördomar och intressekonflikter som förhindrar ett etiskt handlande. De motiverar vidare att män är mer benägna att bli anställda till något som är matematiskt relaterat medan motsvarande för kvinnor är yrken som innefattar mer verbala arbetsuppgifter. Även om en person som sköter anställningar inte har i åtanke att göra denna stereotypiska indelning på människor vid rekrytering kan de undermedvetna fördomarna påverka valet och därmed strida mot personens etiska värderingar, som jämställdhet. Därmed kan den begränsade förmågan att handla etiskt påverka flera aspekter av yrkeslivet.

Oegentligheter har pågått under en lång tid över stora delar av världen, vilket har gjort att det har normaliserats (TI, 2019). Det påverkar människors etiska tänkande, deras *bounded*

ethicality. En annan faktor som tidigare nämnts som kan spela in i begränsningen av det etiska handlandet, är ens egna gynnande på andras bekostnad. Mutor, som är en vanligt förekommande oegentlighet i branschen, är något som kan godtas av mottagaren då etiken är bristande på grund av ovanstående faktorer. För att motverka oetiska handlingar krävs uppmärksamhet och ifrågasättande av sitt eget beteende. Eftersom begränsandet av våra etiska handlingar enligt rapporten *A dynamic and cyclical model of bounded ethicality* till stor del är beroende av vårt undermedvetna är det svårt att motverka (Chugh & Kern, 2016). Därför skulle människor i bland annat byggbranschen, där etiken är bristande, kunna dra nytta av att ta del av den kunskap som finns kring ämnet. Utöver det reduceras människans benägenhet att handla oetiskt när den fattar beslut i grupp (Harvard Business School, 2015). Då är risken mindre att falla för sin begränsande etik, dessutom blir den själviska drivkraften mindre.

3.6 Antikorrupsionsåtgärder

För att kontrollera oegentligheterna som idag existerar har flera antikorrupsionsåtgärder utvecklats i form av etiska koder, företagsbesiktning, mer omfattande regler och en visselblåsarfunktion (PWC, 2015). IMM (2015) har tillsammans med några av Sveriges största byggherrar sammanställt en överenskommelse för att bland annat främja transparens i affärsarbeten. Vision (2019) skriver i artikeln *Få visslar för att stoppa mygel* att Göteborgs stad efter avslöjandet i Uppdrag granskning införde visselblåsarfunktionen 2011. Detta gör det möjligt för anställda att anonymt anmäla eventuella oegentligheter. Göteborgs stad var den första kommunen i Sverige som införde funktionen. Från och med år 2021 ska alla kommuner och regioner ha ett system för en visselblåsarfunktion. Anmälningarna som görs beskriver Göteborgs stad (u.å) går till ett externt företag som gör en bedömning och om de anser det gälla allvarliga oegentligheter som rör personer i ledande position genomförs en extern utredning. För anmälningar som till exempel berör lägre sittande chefer eller mindre allvarliga misstankar genomförs ingen extern utredning utan tipset skickas till det berörda bolaget med en begäran om utredning.

En annan förändring som kom till efter skandalerna om korruption och dylikt är personalliggare och trädde laga kraft år 2016. Bland de branscher som denna lag berörde var byggbranschen. Syftet med personalliggare är enligt Skatteverket (u.å) att minska risken för svartarbete och etablera rättvisare konkurrens i branschen. Skatteverket kan då utan notis

besöka byggarbetsplatsen och undersöka läget. ID06 är det system som används för personalliggare i byggbranschen och skriver på sin hemsida att de lanserades av Sveriges Byggindustrier (ID06, u.å). På en arbetsplats med ID06-system bär alla som ska närvaroregistreras ett personligt kort som registreras mot personalliggaren när personen anländer eller lämnar arbetsplatsen. ID06 identifierar personer, kopplar varje person till en arbetsgivare och samlar utbildningsbevis samt behörighet. Detta förhindrar att obehöriga vistas på arbetsplatsen vilket gör att säkerheten ökar.

3.7 Policyer

Svensk ordbok (2009) förklarar ordet policy på följande sätt: "[...] grundprinciper för ett företags eller en organisations handlande allmänt el. i visst avseende (ofta rörande yttre kontakter)".

Att som företag ha en policy skall på något sätt beskriva grundprinciperna för hur ett företag kan tänkas agera eller vill synas i olika sammanhang, det skall beskriva hur ett företag vill arbeta eller ställa sig gentemot en specifik fråga. Vilka frågor det handlar om är upp till företaget men exempel på frågor är arbetsmiljö, miljö och uppförandekoder. En policy bör vara tydligt beskriven för att som mottagare inte kunna feltolka budskapet företaget vill förmedla i form av vad deras policy säger. Det finns ingen mall för hur en policy skall se ut eller vad den skall innehålla utan det är upp till författaren av policyn att bestämma. För att en policy skall vara aktuell och ge mottagaren rätt budskap bör den dock vara både aktuell och konkret (Riksantikvarieämbetet, u.å).

4. Resultat

I detta kapitel redovisas en granskning av företags policyer och resultat från enkäten samt intervjuerna som hölls löpande under arbetets gång. Alla undersökningar och svar har skett anonymt förutom en intervju med Institutet Mot Mutor. Övriga deltagande i undersökningen var företag och personer som är insatta i byggbranschen.

4.1 Policyer

Fyra av de större byggbolagen i Göteborg har studerats. De visar upp välformulerade policyer på sina hemsidor där de mest frekventa dokumenten som bolagen har är policy för miljö, arbetsmiljö och uppförandekoder. De olika dokumenten beskriver hur företag ställer sig till olika frågor och hur de skall agera i olika situationer och beslut.

Den röda tråden för alla bolags miljöpolicy är hur alla vill dra sitt strå i stacken för en minskad miljöpåverkan, fem områden som berörs av alla företagen för hur detta ska bli verklighet är material, återvinning och miljöcertifiering, några av företagen nämner även utbildning. För material skrivs det hur företagen vill arbeta med leverantörer och kunder för att använda material som jämfört med andra har en lägre klimatpåverkan. För det material som sedan användes och där spill och avfall produceras vill företagen i första hand jobba för att minimera spill och avfall med då inte detta går att undvika till fullo skall det återvinnas eller återanvändas på rätt sätt. Detta beskrivs ske genom att materialen sorteras enligt återvinningsföretagens angivelser och därefter omhändertas. Det beskrivs även att miljöcertifieringar används i hög grad för att kunna verifiera att det arbete som görs är klimatsmart. Återkommande certifieringar som nämns är bland annat Breeam, Leed och Svanen. Som sista punkt för företagen är utbildningar, där beskrivs det hur företagen tar ansvar genom att utbilda sin personal för att efter detta kunna göra klimatsmarta val.

För uppförandekod beskrivs bland annat riktlinjer för leverantörer och partners till företagen. Det beskrivs hur anställda bör vara och agera mot sina kollegor för att genom det kunna skapa ett gemensamt förhållningssätt. Affärsetik hos företagen beskrivs också här där alla har en rak och tydlig anti-inställning till mutor och korruption. Företagen ska agera etiskt korrekt i sina beslut eftersom detta enligt dem stärker deras konkurrenskraft. Att alla ska komma hem hela,

sammanfattar vad företagen vill få fram med sina arbetsmiljöpolicyer. Företagen beskriver väldigt mycket hur faror ska undvikas eller reduceras till den mån det går. Säkerheten har hög prioritet och den anställdes välmående är i fokus. Det beskrivs även hur företagen aktivt arbetar med förebyggande åtgärder för att kunna minimera och möjligtvis även förutspå kommande faror.

Till största del består styrdokumenterna på företagens hemsidor av riktlinjer för miljörelaterade problem. Policyer för affärsetik finns, men beskrivs inte lika utförligt och inte heller hur uppföljningsprocessen går till. Flera av företagen beskriver att uppföljning hjälper de att bland annat kontrollera att avtalen följs upp. Däremot finns inte uppgifter på uppföljning av dessa styrdokument. Detta ger en bild av att företagen är bra på att berätta hur de ska agera men inte hur de faktiskt ska följa upp det och vad de vill associeras med men hur de faktiskt lyckades arbeta enligt hur de vill finns det inga undersökningar på.

4.2 Intervjuer

Målet med intervjustudien var att kandidaterna skulle ge insyn i hur oegentligheter hanteras i företagen genom att besvara frågeställningen. För att inte påverka och styra intervjukandidatens synpunkter och åsikter utgick intervjuerna från en semistrukturerad intervju med rum för relevant diskussion. Rapportens frågeställning var grunden till intervjuerna som genomfördes: *Hur kan entreprenadföretag i byggbranschen arbeta mot oegentligheter?*

4.2.1 Respondenter

I nedanstående tabell presenteras de företag och organisationer som har intervjuats under kandidatarbetet.

Tabell 1. Redogör för de olika företag och organisationer som har deltagit i intervjuerna, deras omsättning och antal anställda. Datan kommer från Allabolag (u.å).

Organisation/företag/person	Omsättning per år (tKr)	Antal anställda (st)
A	7 595 000	650
B	16 922	90

C	6 941 091	1 334
D	154 002	49
E	40 668 483	9288
F	-	-
G	-	-
Institutet Mot Mutor	-	-

Nedan presenteras information om respondenterna som deltog i intervjuerna. Informationen erhöles från intervjuerna där personerna bland annat fick svara på frågor om sina roller i företaget.

Respondenten från företag A är projektchef och har arbetat inom byggbranschen i drygt 20 år. Hen har arbetat för flera stora byggföretag i Sverige under sin yrkeskarriär.

Respondenten från företag B är HSEQ-manager och har arbetat inom flera olika branscher under sin yrkeskarriär. Hen har arbetat inom byggbranschen i två år.

Respondenten från företag C har arbetat inom samma företag i 22 år med flera olika ledarroller och arbetar i nuläget som inköpschef.

Respondenten från företag D är avtalschef och har varit verksam inom branschen i över 30 år.

Respondenten från företag E är regionchef och har arbetat inom byggbranschen i 24 år.

Respondenten från intervju F är utbildningsområdesledare för arkitektur och samhällsbyggnad och har en lång erfarenhet av byggbranschen. Hen representerar inget företag eller organisation.

Respondenten från intervju G är pensionerad och representerar därmed inget företag. Hen arbetade hela sitt yrkesliv inom byggbranschen med olika yrken, bland annat som lärare och chef.

Respondenten från Institutet Mot Mutor var generalsekreteraren som har arbetat med frågor angående korruption i tre år. Organisationen arbetar med frågor som har med mutor att göra, bland annat inom byggbranschen.

Tabell 2. Sammanställning av respondenternas yrkesroller samt verksamma år i branschen.

Respondent	Yrkesroll	Antal verksamma år i byggbranschen
A	Projektchef	20+ år
B	HSEQ-manager	2 år
C	Inköpschef	22 år
D	Avtalschef	30+ år
E	Regionchef	24 år
F	Utbildningsområdesledare	20 år
G	Pensionerad	55 år

4.2.2 Sammanställning av intervjuer

I detta avsnitt presenteras en sammanfattning av hur respondenterna från de olika intervjuerna besvarade intervjufrågorna. Texten är uppdelad genom att presentera varje intervju för sig, i alfabetisk ordning, med företag A först och G sist, samt intervjun med IMM.

Företag A

Respondenten berättade om hur policyer ser ut i deras företag och hur de hanterar oegentligheter när de uppstår. Bland annat skickar HR-avdelningen ut ett mejl runt jul varje år, där företagets policyer framgår vad gäller mutor. ”Det är många leverantörer som försöker [muta en], som kommer med lite trevliga inviter” säger hen. Hens förhoppningar är att stoppa sådana situationer genom att påminna sina anställda om hur företaget hanterar och ser på det. I övrigt säger respondenten att de på företaget arbetar så transparant som möjligt genom att bland annat inte mörka sina avtal och att inte ge någon rätten att vara privat på arbetstid, det vill säga att ens chefer exempelvis har rätt att kolla igenom anställdas mejlkonversationer och liknande om det anses vara nödvändigt.

Vid frågan om hur problemet med oegentligheter kan lösas i framtiden svarade respondenten att byggföretag bör satsa på att arbeta så transparent som möjligt med hur de gör affärer, avtal samt fakturor och att de betalas på ett etiskt rätt sätt. Men respondenten menar att det i slutändan handlar om människors värderingsgrunder, ” [...] om någon människa verkligen vill hitta på kreativa idéer [om hur de kan ta del av oegentligheter], så kan de alltid göra det”.

Företag B

Företaget som respondenten arbetar på har möten varannan vecka där bland annat affärsetiken och företagets policyer kan diskuteras. Har man exempel på förslag på hur de kan förändras och förbättras kan det tas upp på dessa möten. Detta gör även att de anställda får bättre koll på företagets policyer och affärsetik. Utöver detta hålls det ett möte ungefär en gång om året där affärsetiken är huvudfokuset. De övervakar även pengaflödet och har inga mellanhänder i form av underleverantörer, vilket gör det svårare för anställda att handla oetiskt. Företaget har även etablerat ett visselblåarsystem, vilket används vid behov. Respondenten menar även att då företaget är litet är det inte lika utsatt för oegentligheter som andra större företag inom byggbranschen.

För att minska oegentligheter i byggbranschen i framtiden tror respondenten att det är viktigt att ständigt hålla en öppen diskussion mellan företag och dess anställda om deras affärsetik och policyer samt vad konsekvenserna blir om dessa inte följs.

Företag C

Företaget är enligt respondenten ett väldigt värderingsstyrt företag där deras värdeord är grunden i allting de gör. Etiska riktlinjer finns i företaget som säger vad och hur någon skall agera och inte agera, vad som får göras och inte göras. De tycker även att det är viktigt att företagen arbetar med att agera på rätt sätt. Företaget gör därmed kontroller innan de påbörjar en upphandling genom att granska deras interna lista på olika företag som de utgår från. Vid affärsetisk misskötsel finns det risk för företagen på listan att bli strukna. Utöver kontrollen skall alla som skriver avtal med företaget även underteckna ett etikavtal. Eftersom det är svårt att kontrollera företag längre ner i underentreprenörsleden har företaget en spärr på endast två underentreprenörer i leden, med vissa undantag för en tredje i specialfall.

Respondenten tycker att det är ett viktigt arbete där det fortfarande finns mycket kvar att göra, trots att det har blivit bättre. Hen menar att företaget marknadsför sig genom att arbeta på ett affärsetiskt sätt. Detta skapar en god bild av företaget.

Företag D

Enligt respondenten har företaget nolltolerans mot vad som gäller mutor och oegentligheter. Hen anser att de har blivit för stora för att kunna arbeta på ett oegentligt sätt. Enligt aktiebolagslagen är det olagligt att utföra osunda affärer. De arbetar därför mycket med kontroller och säkerhet gällande vem och vilka som finns på arbetsplatsen. Med hjälp av säkerhetssystemsprogram kan företaget se relevant information om den delaktiga personalen i olika projekt. Det varnar även ifall någonting inte är som det ska vara. Under en upphandling ställer företaget affärsetiska krav på underentreprenören som även ska gälla om de behöver värva ytterligare underentreprenörer. Respondenten menar att detta ger företaget full koll och möjligheten att göra sina egna kontroller på andra bolag samt personer som befinner sig på deras arbetsplatser.

Respondenten tror att det är svårt att bli av med mutor och oegentligheter i branschen om vi inte lyckas ändra människors åsikter. Hen tycker att det ska kännas fel att bli mutad, vilket det inte gör för många. Eftersom en muta är så pass svårdefinierad blir det också svårt att inse när någon blir mutad vilket gör att vi väldigt ofta blir mutade utan att vi tänker på det. Ingen vågar eller vill hamna i facket med osund etik och moral och även vuxna behöver lära sig vad som är rätt och fel.

Företag E

Enligt respondenten arbetar företaget väldigt mycket med etikfrågor. Alla tjänstemän utbildas kontinuerligt inom etik. Respondenten påstår att de är ett av de bolag där värderingarna efterlevs tydligast av deras anställda. Hen påstår också att det är företagets största risk om någon anställd skulle agera oetiskt eftersom det kan utesluta dem från vissa marknader. Företaget har en uppförandekod. De har vid några tillfällen tvingats lämna marknaden då deras kunder inte kunnat upprätthålla företagets uppförandekod och göra affärer på ett bra sätt. Företaget har bland annat ett etiskt råd som behandlar frågor kring etik och hotlines där de anställda anonymt kan anmäla om de upptäcker något oegentligt. Företaget ställer krav i avtalen med deras underentreprenörer gällande säkerhetsområdet. Hen fortsätter och säger att de inte har stor kontroll över hur en underentreprenör kontrakterar i nästa led. Företaget har ett avtal med underentreprenör som i sin tur måste följas av ytterligare underleverantörer. Trots detta blir det svårt att kontrollera att avtalen efterföljs.

Respondenten anser att det inte bara går att marknadsföra etiken, utan att den även måste efterlevas. Det är viktigt för dem som företag att vara attraktiva för potentiella nyanställda,

deras kunder och samhället i övrigt. Hen tycker också att det finns mycket att göra i branschen när det kommer till ID06 och underentreprenörsleden, där många problem uppstår.

Person F

Respondenten säger att hen vet att vissa företag aktivt arbetar med affärsetiken men att hen inte har något begrepp om branschen i stort. Många företag har till exempel tydliga policyer men respondenten tror att uppföljning och kontroller av dessa inte är inarbetade i rutinerna överallt. Hen berättar även att det är många företag som har underleverantörer som i sin tur har underleverantörer. Detta kan skapa långa kedjor av underleverantörer och med sådana blir det svårt att kontrollera att allt handlande görs enligt företagets policyer. Även denna respondent poängterar att det är mycket låg konkurrens inom byggbranschen, vilken hen tror gör det enklare att ta del av oegentligheter.

Under sina år i branschen har respondenten sett tidsandan ändras. Det är inte längre acceptabelt att ta emot mutor inom branschen på samma sätt som det tidigare har varit. Företag har börjat ta frågor om affärsetik på större allvar. För att denna utveckling ska fortsätta i samma riktning tror respondenten att det krävs bättre rutiner i form av kontroller och uppföljning av policyer.

Person G

Respondenten är pensionerad men fortfarande engagerad i branschen och berättar om sin upplevelse. Hen uppfattar branschen som väldigt traditionell med en utbredd machokultur där inte många är villiga att ändra sina arbetssätt. Detta menar hen har avstannat branschens utveckling på flera plan, däribland affärsetiken. En bidragande faktor till den otillräckliga utvecklingen beror på den bristande konkurrens.

För att branschen ska utvecklas anser hen att det måste införas högre konkurrens för att sätta press på de som är involverade i branschen. På så sätt går det att förbättra arbetssättet i branschen, däribland affärsetiken. Hen menar att det bör byggas på ett mer industriellt sätt. Detta skulle då innebära stora investeringar som kräver en större marknad för att löna sig, exempelvis den internationella marknaden. Det finns dock vissa hinder för att detta ska kunna ske, som att byggregler och standarder skiljer sig mellan olika länder, förklarar hen. Om Sverige hade haft samma regler som i övriga Europa så tror respondenten att företagen hade kunnat konkurrera i andra länder. Därmed skulle de sätta mer press på varandra genom att skapa en bättre utveckling av branschen. Om det byggs industriellt skulle husen komma på

löpande band och då hade stökiga byggarbetsplatser med mycket spring kunnat undvikas. Respondenten menar att en slarvig byggarbetsplats tyder på en oförsiktighet angående ekonomin.

Institutet Mot Mutor

Generalsekreteraren beskriver hur de inom organisationen arbetar med att bland annat ta fram informationsstöd och informationsmaterial om korruption av olika slag. Detta för att kunna informera och sprida kunskap om korruption i olika former, vilket de poängterar är en viktig del i arbetet. Informationen sprids genom utbildningar, seminarier och föreläsningar hos organisationer och verksamheter. "Vi är väldigt efterfrågade, vilket antyder att det finns en stor vilja att arbeta med frågorna" säger hen.

Vid frågan om hur affärsetiken kan utvecklas i framtiden inom byggbranschen svarade respondenterna att det är viktigt att tänka genom ett holistiskt hållbart perspektiv. Utöver detta kommer det ständigt ökade lagkrav som gör det svårare att handla oetiskt.

Generalsekreteraren nämner även i intervjun att kommunikation och utbildning är de viktigaste faktorerna i en god utveckling av affärsetik på lång sikt. Hen menar att det krävs vilja från ledningens håll att arbeta med affärsetiksrelaterade frågor och att det finns resurser till det. Ett kontrollsystem är även något som har stor betydelse i ett företags förmåga att hantera oegentligheter. Hen betonar även vikten av transparenta arbetsprocesser som en del i arbetet mot korruption.

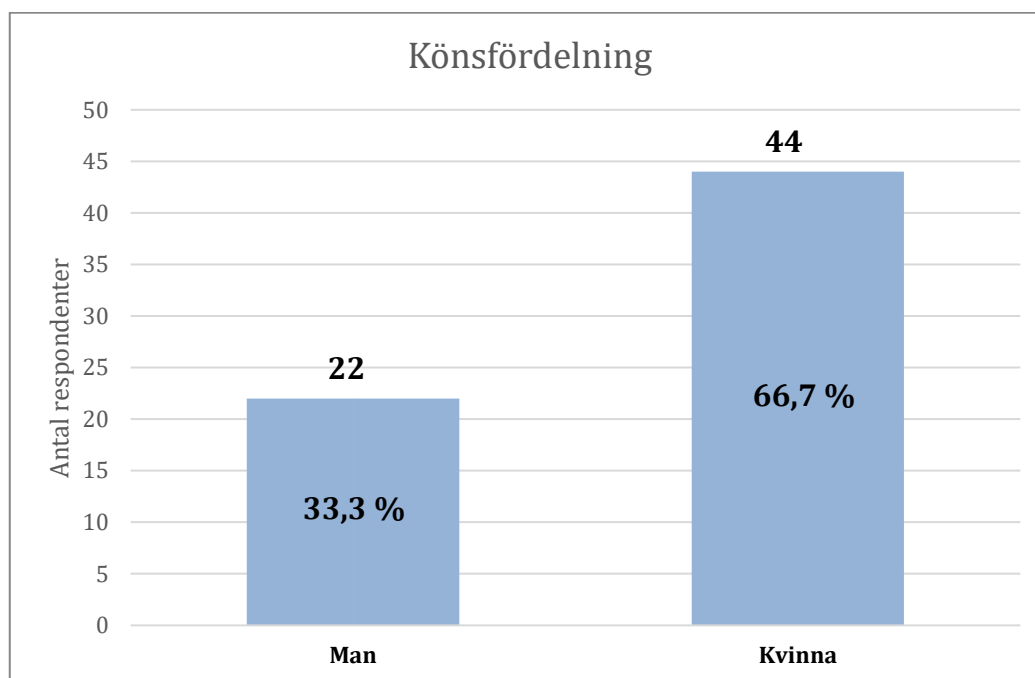
4.3 Enkäter

En enkät med frågor angående oegentligheter skickades primärt ut till anställda i bygg- och entreprenadföretag. Av de 232 personer som enkäten skickades ut till var det 66 personer som svarade vilket ger en svarsfrekvens på 28 %. En sammanställning av resultaten kommer att presenteras i form av diagram med svar i procent.

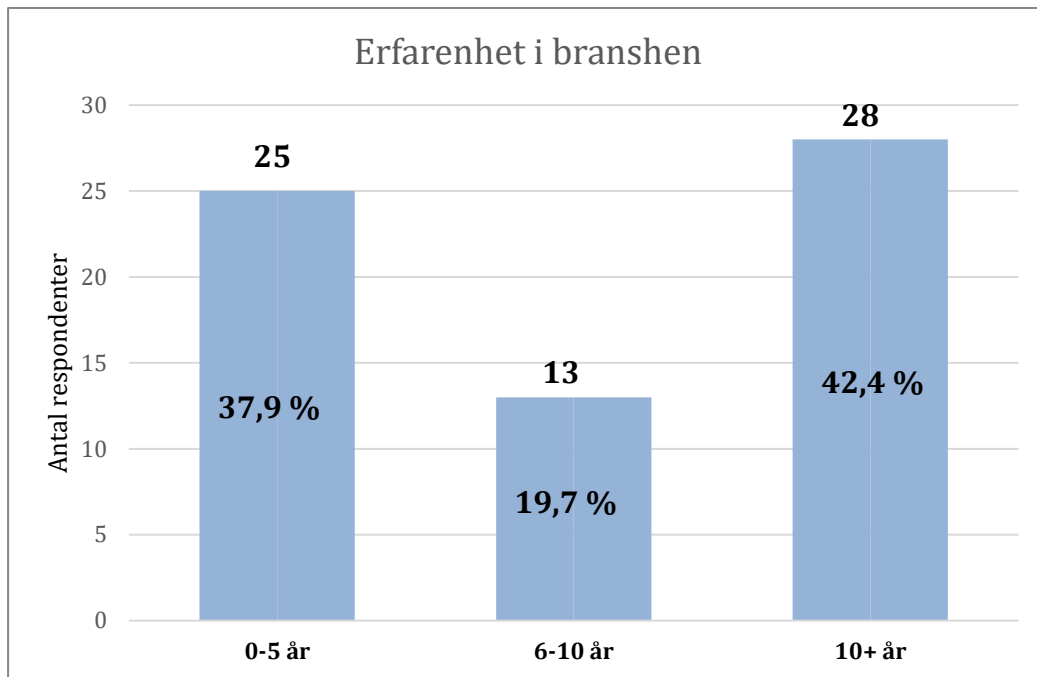
4.3.1 Respondenternas bakgrund

Dessa frågor ställdes för att undersöka om könstillhörighet, arbetsroll i företag och erfarenhet i branschen påverkar synen av affärsetik. Av de 232 personer som mottog enkäten var 55 % kvinnor och 45 % män, vilket presenteras i figur 1. Beteendestudier (Smith, 2008) visar att

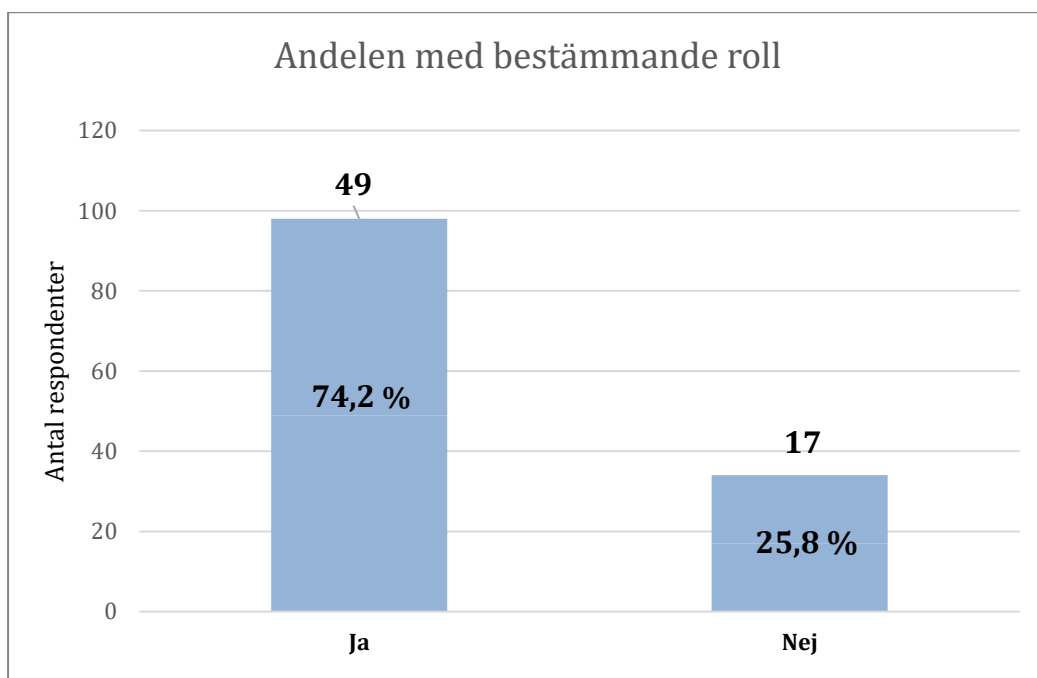
sannolikheten att kvinnor svarar på enkäter är betydligt större än män, vilket stämmer överens med spridningen på de 66 personerna som svarade på enkäten, där 67,2 % var kvinnor och 32,8 % var män. I figur 2 visas att av respondenterna hade 35,9 % mellan 0 till 5 års erfarenhet, 20,3 % mellan 6 till 10 års erfarenhet och 43,8 % hade över 10 års erfarenhet. Där den sistnämnda är den mest representerade gruppen. Dessutom hade 75 % av respondenterna en bestämmande arbetsroll, vilket presenteras i figur 3. En annan fråga som besvarades var hur många anställda det är på företagens Sverigebaserade kontor. Av respondenterna arbetade 31,8 % på företag med 0 till 100 anställda, 39,4 % på företag med 100 till 500 anställda, 9,1 % på företag med 500 till 1000 anställda och 19,7 % på företag med över 1000 anställda, se figur 4.

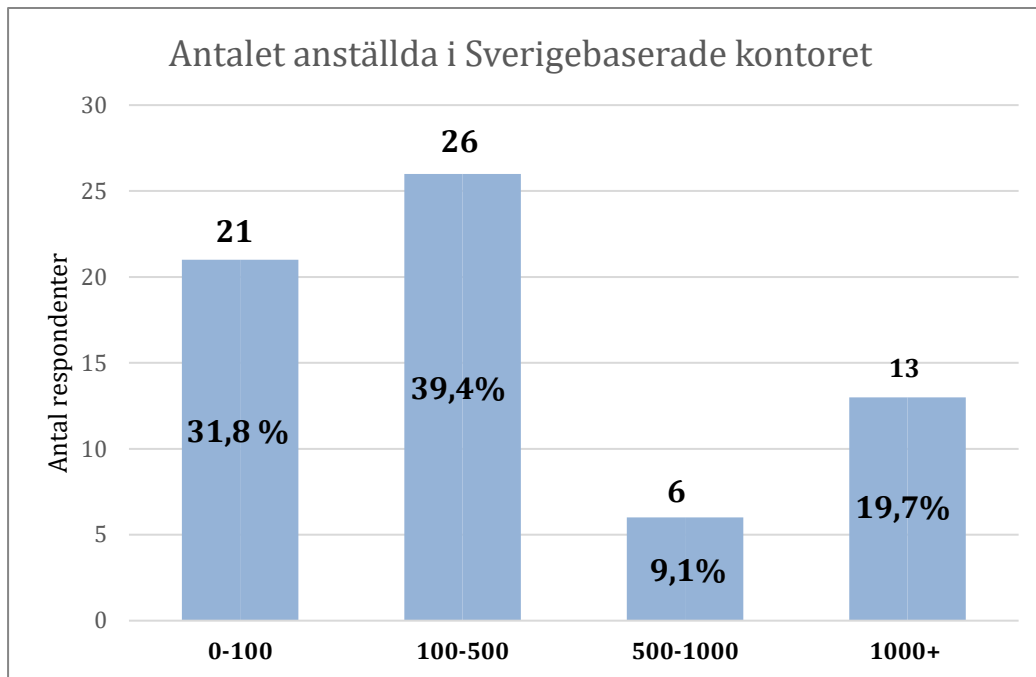
Figur 1. Könsfördelning i enkäten.

Figur 2. Respondenternas erfarenhet i branschen.

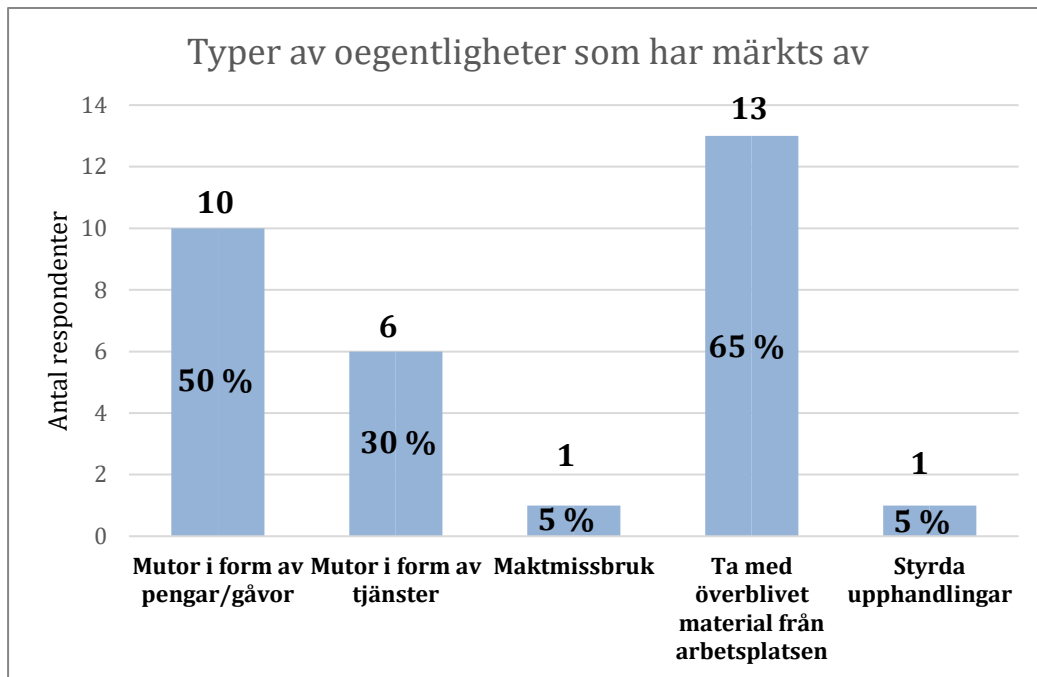
Figur 3. Bestämmande roll i byggbranschen.

Figur 4. Antal anställda på företagets Sverigebaserade kontor.

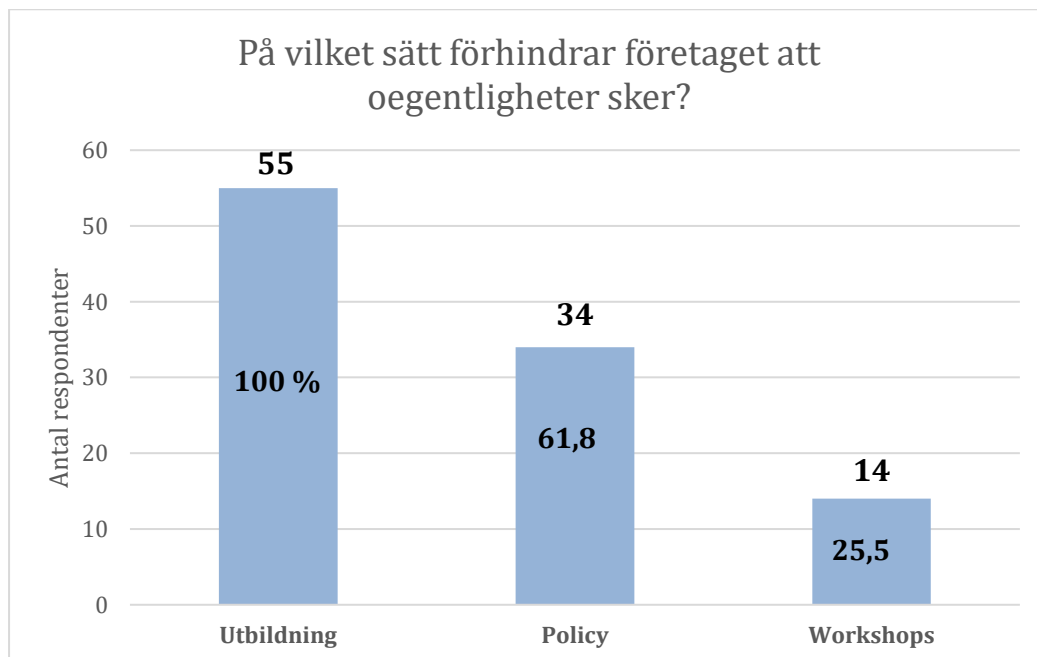
4.3.2 Upplevelse av oegentligheter

Av de 66 respondenterna angav 54,5 % att de kände till att byggbranschen var den mest utsatta branschen när det gäller korruption och oegentligheter. 31,8 % svarade att de har märkt av att oegentligheter skett på företaget de arbetar på eller med. De respondenterna svarade att den vanligaste typen av oegentlighet de upplevt var att ta med överblivet material hem från arbetsplatsen, där 65 % har varit med om detta. Hälften av respondenterna som har upplevt oegentligheter har varit med om mutor i form av pengar eller gåvor och 25 % i form av tjänster, detta visas i figur 5.

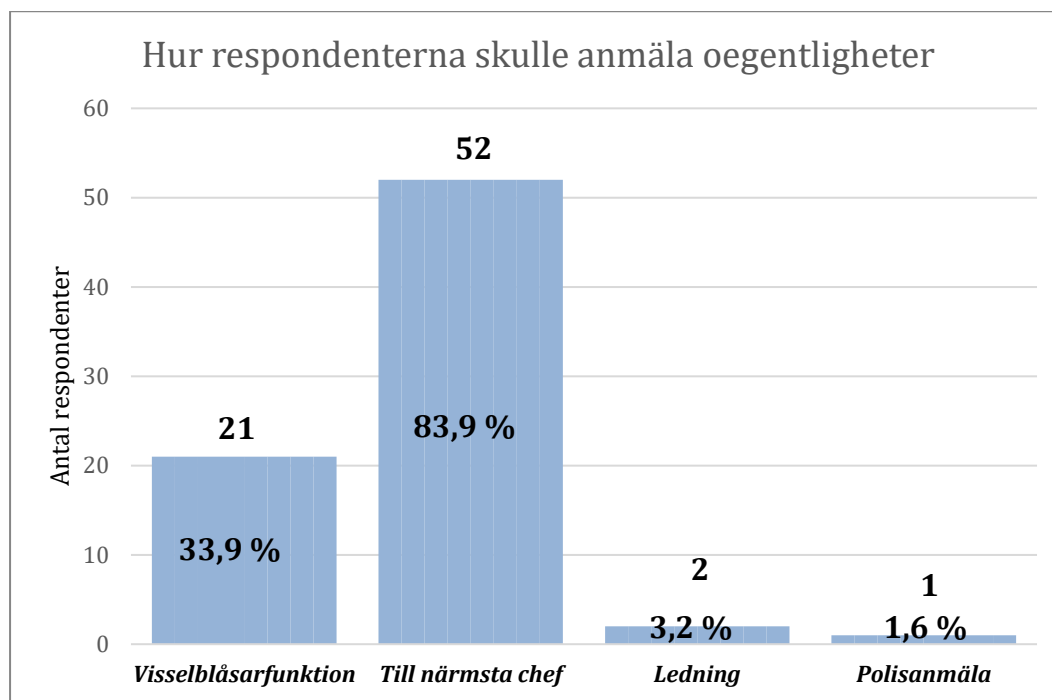
Figur 5. Olika typer av oegentligheter.

Vid frågan om företaget de arbetar på aktivt arbetar mot oegentligheter svarade 83,3 % ja. 100 % av dessa svarade att policyer var en åtgärd som används på deras företag för att förhindra oegentligheter. Utbildningar och workshops förekommer i 61,8 % respektive 25,5 % av respondenternas företag vilket illustreras i figur 6.

Figur 6. Åtgärder mot oegentligheter.

93,9 % skulle känna sig trygga att anmäla om de upptäckte någon oegentlighet, där majoriteten med 82,3 % hade gått till sin närmsta chef och 32,3 % genom visselblåsarfunktionen, se figur 7. Bland de 4,6 % som svarade att de inte hade känt sig trygga att anmäla svarade en av de att hen höll på att få sparken på ett tidigare arbete på grund av detta och därför vägrar hen göra om det.

Figur 7. Vart de anställda skulle anmäla bevitnade oegentligheter.

5. Analys av resultat

Flera av respondenterna i både intervjuerna och enkäterna uppgav att företaget de arbetar på använder sig av policyer för att förbättra affärsetiken. Under intervjuerna nämndes det även ett flertal gånger att detta är något som regelbundet diskuteras samt ständigt förbättras och förnyas. Däremot krävs mer arbete när det gäller uppföljning av olika styrdokument som policyer. Några företag som berättade om sina policyer sa att de inte trodde att alla anställda kände till dessa. De företag som berättade att de förde öppna diskussioner om ämnet med sina anställda uppgav att alla på företaget hade koll på arbetsplatsens affärsetik. Under intervjuerna var det även några som nämnde policyer vid frågan om hur respondenterna trodde att affärsetiken kunde utvecklas i framtiden. Några menade att det krävs mer än att ett företag har uppskrivna styrdokument beträffande korruption, de måste även efterlevas. De upplevde att det finns företag som främst har policyer i ett marknadsföringssyfte vilket därmed är ineffektivt för affärsetiken. Detta är även något som noterades vid studerande av företags policyer och som nämns i kapitel 4.1.

Utifrån respondenternas svar vid intervjuer och enkäter verkar det inte räcka att företag har tagit fram policyer för att främja affärsetiken. För att dessa ska få större effekt kan det vara mer förmånligt att anställda aktivt blir informerade samt får chans att diskutera policyerna. Om ett företag har policyer som arbetstagare får gå igenom på egen hand finns det en risk att denna information undgår vissa anställda vilket kan leda till missuppfattningar och bristande etiskt handlande. I en artikel av Upphandlingsmyndigheten (2018) är det viktigt att en organisation har styrdokument gällande korruption och oegentligheter. För att dessa ska bli så väletablerade som möjligt poängterar de att de framtagna policyerna bör tas fram med de anställda och medarbetare som ska tillämpa dem. Enligt studiens resultat stämmer detta väl. Anställda löper större risk att inte känna till policyer hos företag som inte för en dialog med sina medarbetare gällande sina styrdokument.

Exempel på saker som kan ingå i policyer som kommer göra det lättare att undvika mutor, är att definiera vad företaget anser vara acceptabelt och inte gällande gåvor. I kapitel 3.2 återges IMM:s (u.å) definition av vilka handlingar som gör att en gåva betraktas som en muta. Vidare står det i kapitlet att det inte finns konkreta lagar på hur anställda i den privata sektorn ska agera gällande lunch- och middagsbjudningar eller liknande. Det är istället upp till bolagen att ta fram policyer som sätter gränser för arbetstagarna och därför är det viktigt att ha etiska

styrdokument som samtliga i företaget tar del av. Om detta inte görs och företag endast utgår ifrån att anställda ska använda sig av ”sunt förnuft” kan det lämna utrymme för att fler oetiska handlingar begås.

I enkäten var det många som svarade att utöver policyer använder de sig av utbildningar och workshops för att aktivt arbeta mot oegentligheter. Det var även något som i intervjun med IMM nämndes var effektiva sätt att arbeta med frågan. Som det konstaterades i ovanstående stycke var kommunikationen av policyer något som verkade göra de mer effektiva. På samma sätt kan en workshop eller utbildningstillfälle vara en hjälp i arbetet med att få ut information om oegentligheter till människor i branschen. Antikorrupsionsorganisationer som IMM (u.å) och Transparency International (2016) arbetar aktivt med kunskapsspridning, bland annat i form av workshops och seminarier. På så sätt ökar de medvetenheten av korruption vilket är en grundläggande del i utvecklingen mot ett mer etiskt samhälle.

Vidare var det ett flertal av respondenterna under intervjuerna som berättade att de upplevde att det var viktigt för affärsetiken att arbeta så transparent som möjligt. Det är även något som har uppmärksammats i litteraturstudien. Bland annat nämndes det i teorin, kapitel 3.4, att transparens är något som ingår i LOU (2016:1145). Det togs även upp i kapitel 3.6, att överenskommelsen av IMM (2015) främjar ett transparant arbetssätt. Att arbeta transparent är viktigt då det försvårar oetiska handlingar. Detta sammanfaller även med bounded ethicality som togs upp i kapitel 3.5. Där framgår det att människor har lättare för att handla mer etiskt om de fattar beslut i grupp. Även om transparens inte nödvändigtvis behöver innebära att flera människor är inblandade i ett besluttagande, ska deras handlingar gå att ta del av. Därmed kan ett transparent arbetssätt troligen ge liknande känsla av att ta beslut i grupp och följderna blir därav även densamma. Därför borde transparens vara en bidragande faktor i utvecklingen av förbättrad affärsetik.

I flera intervjuer nämns underleverantörer och hur förekomsten av dessa kan leda till oegentligheter. I kapitel 1.1.1 tas detta upp och beskriver hur många involverade kan underlätta oegentligheter. I intervju F berättar respondenten att i stora projekt med flera led av underleverantörer behöver varje part tjäna pengar och följderna av detta är stora kostnader. Dessa ansevärd summor är svåra att hålla koll på med precision vilket gör det lätt att exempelvis förskingra pengar. Vissa företag har hårda krav på sina underleverantörer för att motverka detta, som bland annat framgår i intervju E. Respondenten medger dock att det är svårt att kontrollera att underleverantörerna håller sig till avtalen. Andra företag har därför

inga underleverantörer alls, något som framgår i intervju B. Detta är dock en lösning som är mest lämpad för mindre företag. Därför är frågan svår när det gäller hur affärsetiken ska hålla en hög standard även i stora projekt med underleverantörer. Transparens skulle troligen underlätta arbetet även i denna aspekt.

Visselblåsarfunktionen är något som har varit genomgående i rapporten och som tagits upp i både enkäten och intervjuer. I enkäten framgår det att majoriteten av respondenterna hade vänt sig till sin närmaste chef vid anmälan av oegentligheter medan 32,3 % hade använt sig av visseblåsarfunktionen. Vid första anblick av detta resultat kan det upplevas vara en liten andel men den är ändå betydande. Som tidigare nämnt i rapporten är visseblåsarfunktionen ett anonymt anmälningssystem. I kapitel 3.6 framgår det att syftet med det är att människor ska känna sig trygga och skyddade vid en anmälan, vilket förhoppningsvis leder till fler uppdagande av oegentligheter. Om de som inte känner sig bekväma med att vända sig till sin chef istället använder sig av visseblåsarfunktionen visar det på att åtgärden att införa funktionen efter muthärvan i Göteborg har varit lyckad. Det betyder även att flera företag har etablerat ett sådant system och att anställda känner till det och hur det funkar.

I kapitel 3.3 poängteras att de höga produktionskostnaderna och den svaga produktivitetsutvecklingen är ett globalt fenomen. Resultatet av detta är delvis på grund av bristen på konkurrens i branschen, i synnerhet internationell konkurrens. Detta är mycket på grund av att det inte finns tillräckligt med standarder och regler internationellt i branschen. Detta är även något som respondenterna i intervju F och G framhöll som faktorer som har gjort det lättare för speciellt stora företag att ta del av oegentligheter. Respondenten i intervju G menar även på att högre konkurrens skulle förbättra arbetssättet i branschen då det skulle sätta högre press på samtliga involverade. Även det skulle kunnat göra att människor i mindre utsträckning skulle handla oetiskt.

Baserat på intervjuer, enkäten och litteraturstudie kan diverse förslag tas fram på åtgärder som kan förbättra branschens affärsetik på lång sikt. En viktig aspekt i att handla mer etiskt verkar vara det sociala. Till exempel fanns det en viss acceptans för oegentligheter bland människorna i byggbranschen innan muthärvan i Göteborg uppdagades. Det var många som tog del av oetiska handlingar vilket ledde till ett visst normaliserande av det. Efter detta blev det dock ett skifte i branschen, där företag och deras anställda inte på något sätt ville kunna associeras med korruption. Då blev det ett annat socialt klimat, vilket gjorde att människor började bete sig annorlunda, i detta faller mer etiskt. Det blev en viss press utifrån på att

anställda representerar sina företag och därmed alltid måste ha affärsetiken i åtanke. Respondenten i intervju G påpekar dock att branschen är traditionell med en machokultur där människor inte vill ändra sina arbetssätt. Det finns därför fortfarande mycket som kan förbättras när det kommer till affärsetiken.

Något som företag kan göra för att påverka den sociala inställningen är att utbilda sina anställda i form av workshops, seminarier och utbildningar. På så sätt får människor förhoppningsvis en bättre förståelse för det storskaliga problemet med korruption inom branschen samtidigt som de får lära sig om vad de kan göra som individer och som företag. Utöver detta bör företag även sträva efter att arbeta så transparent som möjligt. Det ser bra ut för företaget utåt och det skulle troligen även leda till att människor skulle känna ett större ansvar i sina arbeten. Anställda hade antagligen blivit mindre benägna att begå själviska handlingar, då det skulle vara svårare att dölja oegentligheter. Detta skulle även kunna skapa en starkare känsla av att de representerar företaget och därmed skulle risken att ta del av oegentligheter minska.

En av de främsta åtgärderna, som nämns i intervjuer, enkäten samt i litteraturstudien är etikrelaterade styrdokument. För att stärka effekten av dessa är det att rekommendera ett aktivt arbetande med policyer samt en ständig dialog om dessa mellan chefer och anställda. Detta för att konstant förbättra och utveckla policyerna. På så sätt har samtliga anställda koll på företagets policyer vilket minskar risken för missförstånd och förhoppningsvis även mängden oegentligheter. Andra åtgärder som respondenter nämnde var att företag ska minska mängden underleverantörer som tar del av projekten. Det är svårt att kontrollera dessa och se till att de håller sig till företagets krav. Dessutom blir pengasumman större ju fler aktörer som är inblandade i ett projekt. Dessa faktorer gör det lättare för människor att dölja oegentligheter när underleverantörer är involverade. Utöver detta var även visseblåsarfunktionen något som många anser var en användbar och välfungerande funktion.

6. Diskussion

I litteraturstudien som utfördes under arbetets gång redovisas att byggbranschen är den sektor som är mest exponerad och präglad av korruption. Studierna presenteras mer ingående i kap 1.1. I nästan alla studier som undersöktes korrelerade forskningen med varandra. De flesta lärda var överens om att individen i sig är en stor bidragande faktor till oegentligheter. Men även att byggprojektens komplexa och omfattande struktur, brist på konkurrens och transparens samt branschkulturen är några av många faktorer som bidrar till oegentligheter. De flesta i byggbranschen är medvetna om byggbranschens relation till korruption och oegentligheter. I enkäten uppgav ca 55 % att de känner till denna mörka sida av byggbranschen. Av de respondenterna angav 32 % att de bevittnat oegentligheter i företaget de arbetar på och/eller med. Respondenterna anger ytterligare att bland de oegentligheter som förekommer mest är tillgångsmissbruk i form av att ta med överblivet material från arbetsplatsen men även mutor i form av gåvor och tjänster. 65 % av respondenterna i enkäten uppgav att de varit med att överblivet material har tagits med hem från arbetsplatsen. Detta är inte ovanligt då tidigare studier redovisar att 70 % av ekonomisk brottslighet i världen utgörs av tillgångsmissbruk. Begreppet täcker även för pengastöld, påstådda extra arbetade timmar och personligt bruk av företags egendomar. Respondenter från företag A och G uppger under intervjun att risken för just tillgångsmissbruk är stor. Respondent från företag A motiverar vidare att efter ett avslutat byggprojekt kan överblivet material som målarfärg, vitvaror, golv och kakel återstå på byggarbetsplatsen. Då finns möjlighet för anställda att begå oegentligheter.

Eftersom oegentligheter främst beror på individen då det är den personen som utför handlingen är det värt att notera dilemmat bounded ethicalitys inverkan i det. Förmågan att fatta etiska beslut begränsas av flera inre och yttre påtryckningar, som Zhang, Fletcher, Gino och Bazerman (2015) beskriver i sin rapport. Bland några faktorer som kan påverka är psykosociala orsaker, finansiella påtryckningar, kultur, värderingar och ambition. Under en intervju med företag A, betonade respondenten att ibland kan en person begå oegentligheter oavsiktligt. Personen kan gå emot sina etiska värderingar och hamna i detta dilemma. Respondenten förklarar vidare att individen hamnar i tacksamhetsskuld och därmed i en ”tragisk situation”. Det kan börja med att individen tar emot en gåva eller tjänst utan att riktigt veta att det är en muta. Sedan hamnar personen i vad respondenten kallar för tragisk situation.

Under intervjun med bolagen gavs intrycket att en del inte konkretiserar tydligt vad gränsen till en muta är. Det är inte ovanligt i den bemärkelsen, då det som klassas som en muta är svårdefinierat. Respondenter från företag A och D utgick från att den anställde ska använda sin intuition i dessa situationer. Ifall det känns lämpligt och okej så bör hen inte oroa sig. Vad som erbjuds till anställda skall kännas som en del av arbetet annars betraktas det som en muta, motiverar respondenterna. Det beror alltså på uppsåtet med gåvan och situationen den erbjuds i. Detta kan däremot göra det svårt för individen att veta var gränsen går vilket konstateras även av Fackförbundet Ledarna (u.å). Vad som uppfattas acceptabelt hos en person kan vara motsatsen för den andre. Detta med avseende på inre och yttre påtryckningar. Med tydliga och konkreta policyer så är det lättare för den anställde att känna till vad företaget anser vara acceptabelt och inte. Ifall det står i etiska styrdokumentet vad som anses vara en muta och oegentlighet finns stor potential till att problemet minskar. Hur konkret och tydlig skall och kan en policy vara? Tillräckligt tydlig för att förstå vad som anses vara en muta. Det kan till exempel vara att det finns gränser på hur mycket en lunch och middag kan kosta. I den privata sektorn däremot finns inga konkreta lagar på hur till exempel sammankomster och event skall gå till i jämförelse med den offentliga sektorn. Det är upp till de privata bolagen med avseende på brottsbalken att utforma sina policyer. Detta kan medföra att risk för oegentligheter kan förekomma i större grad i de privata sektorerna än i de offentliga.

Respondenten från företag A betonar däremot att oavsett hur strikta restriktioner som införs är människan kreativ. Respondenten menar att om viljan finns kommer individen alltid att komma på nya sätt att begå oegentligheter på. Respondenten från företag D delar även samma uppfattning som respondenten från företag A att människans värderingar är en stor inverkan till god affärsetik. Respondenten motiverar vidare att det är svårt att bli av med mutor och oegentligheter om inte människors åsikter ändras. Det är omöjligt att få bort all korruption i världen eftersom det alltid kommer att finnas människor med onda avsikter. Men det går att göra det svårt för dem genom att införa effektiva antikorrupsionsåtgärder.

Ett ytterligare problem som betonas i rapporten och som stöds av SOU 2015:105 är bristen på konkurrens i byggbranschen. Byggkostnaderna ökar mer än producentpriserna samtidigt som det sker en svag produktivitetsutveckling, vilket resulterar till låg konkurrens. Detta sker inte enbart i Sverige utan internationella studier redovisar att problemet råder överallt, vilket presenteras mer ingående i kap 1.1. Idag råder brist på standardiserade utföranden och regler i byggprojekten och i branschen som helhet. Byggbranschen som helhet måste arbeta

tillsammans för sundare konkurrens. Utöver de bristande internationella standarderna upplever berörda i svensk byggbransch att lagen om offentlig upphandling (2016:1145) är problematisk. Detta rapporteras främst i TI-Sverige (2012) men även Konkurrensverket (2018). I samband med lagen har ett flertal karteller bildats och mutor utgetts i form av gåvor och tjänster. Det läggs mer fokus på pris än kvalité vilket kan vara problematisk för de små företagen då de inte besitter samma kapital som de större bolagen. För att lösa detta behövs ett större organ som sätter upp mål för att främja sundare konkurrens i form av bland annat internationella standarder. Detta organ kan även arbeta med andra korruptionsrelaterade frågor. Om varje land etablerar ett antikorrupsionsorgan och bildar en kommission för att tillsammans arbeta mot korruption och god affärsetik kan problemet minska. Det är inte utan ett holistiskt perspektiv som detta problem kan överkommas.

I litteraturstudien, men även resultatet från intervjuer och enkäten betonas att transparens och utbildningar är en viktig del i arbetet mot korruption. IMM som aktivt arbetar med frågor relaterade till korruption tycker att det är särskilt viktigt med utbildningar, transparens och striktare kontrollsystem hos företagen. Det krävs även engagemang från ledningen att aktivt arbeta med korruptionsfrågor men även tillräckligt med resurser. Enligt tidigare undersökningar så skall 60 % av byggföretagens ledning visat engagemang att arbeta med affärsetik däremot uppges att 65 % inte kartlägger korruptionsrisker. Det finns vilja och intresse att arbeta med god affärsetik men på grund av annat så prioriteras inte detta ämne. Att arbeta transparent betonas som en effektiv och hållbar metod i både litteraturstudier men även resultat från intervjuer och enkäten. Med transparens och öppenhet i arbete blir det svårare för oegentligheter att förekomma. För mycket transparens kan upplevas för vissa anställda som jobbig då de kan känna sig ständigt övervakade. Det går däremot att konstatera att med transparens blir det svårare att begå oegentligheter.

I slutändan bör det holistiska hållbarhetsperspektivet överväga allt annat i byggbranschen. Med det tankesätt hos både företag men även individerna kan korruption och oegentligheter överkommas.

6.1 Arbetet mot oegentligheter

Som tidigare nämnts ökar oegentligheterna i byggbranschen enligt statistik (Ekobrottsmyndigheten, 2019). Detta beror med stor sannolikhet främst på att ämnet nu är

mer uppmärksammat samt att information sprids i större utsträckning vilket leder till att fler anmälningar görs. Trots detta krävs vidare åtgärder i branschen för att nå ett resultat med god affärsetik.

6.1.1 Regler, kontrollsystem och transparens

Från intervjustudien råder det delade meningar gällande om det är starkare kontroller som är lösningen mot oegentligheter eller inte. Respondenten från intervju F menar att branschen nu har byggt upp en egen kultur som präglats under lång tid. Fraser som ”vi gör det på vårt sätt” och ”vi gör som vi alltid har gjort” kan förekomma på arbetsplatserna. Det tyder på att det finns väl inpräntade rutiner, men som kanske inte alltid är det rätta. De flesta är överens om att detta behöver förändras och respondenten anser att det krävs kontrollsystem med uppföljningar och dokumentation. Generalsekreterare från IMM menar också att strukturerade arbetssätt, kontrollsystem och transparens i leverantörskedjan är viktigt för att motverka oegentligheter. Även om många är överens om att struktur och kontroll är viktigt, finns det mycket kvar att utveckla inom denna åtgärd. Däremot är byggbranschen komplex med långa leverantörskedjor, vilket gör att mängden kontroller som skulle krävas för en felfri kedja inte säkert är tillämpningsbart. Respondenten från företag A tror inte problemet går att lösa med oändliga kontroller och att det i slutändan handlar om de värderingar som föreligger på individnivå. Regler kan räcka en lång väg, men med bevis från samhället når inga lagar och strukturer tillräckligt långt för att motverka att brott ändå sker. Situationen kan vara olika beroende på företagets storlek. I ett mindre företag är det lättare att hålla en transparens och peka ut den skyldige vid ett eventuellt brott, medan det i större företag är svårare. Transparens i ett företag ökar risken att åka fast och bör därför minska antalet oetiska handlingar som genomförs. Respondent F upplever att det fortfarande finns stor naivitet i branschen kring processer som kräver att alla människor är goda, har koll på de regler som finns samt följer dem. Samtidigt som önskan om att kunna lita på människor finns så är osäkerheten kring hur godtrogen en person bör vara befogad med tanke på hur mycket oegentligheter som faktiskt sker. Detta är belägg för att transparens, kontrollsystem och uppföljningar fortfarande krävs i större mån.

6.1.2 Informationsspridning

För att människor ska ha en chans att faktiskt göra rätt krävs också att alla som arbetar på ett företag har koll på vad som gäller där. Därför är informationsspridning och utbildningar en annan viktig del för att minska oegentligheterna i framtiden. Som tidigare nämnt finns det en inpräntad kultur i branschen som gör att många oetiska handlingar sker av vana och att det alltid gjorts på ett visst sätt, utan att reflektera över om det är rätt eller fel. Detta gäller till exempel att ta med sig överblivet material från en byggarbetsplats eller ta emot gåvor i jobbsammanhang. I intervjun med företag D framhävs vikten av informationsspridning för att dels öka medvetenheten kring problemet i stort samt skapa tydlighet kring de riktlinjer som finns. ”Det ska kännas fel att bli mutad”, uttrycker respondenten. Så ser inte situationen ut idag eftersom inte alla vet hur en muta faktiskt definieras. Kriterierna för att informationsspridningen ska vara effektiv är framförallt att det finns ett intresse hos företagen att utbilda och skapa diskussion med de anställda. Känslan är att intresset finns, vilket också stämmer överens med resultat från intervjustudien. I intervjun med IMM som jobbar med informationsspridning kring affärsetik berättar generalsekreteraren att det framförallt sker genom utbildningar och workshops. Där upplever de ett stort intresse från de anställda att lära sig för att inte göra fel. ”Mycket görs inte av ondo utan av okunskap”, berättar hen.

6.1.3 Konkurrens och industriellt byggande

I intervjustudien nämnde flera respondenter, precis det som framgick i litteraturstudien, att högre konkurrens i byggbranschen kan bidra till minskade oegentligheter. Även industrialisering och digitalisering menas kunna bidra till bättre affärsetik. Vidare i intervjustudien förklarar respondenten från intervju G att bygga mer industriellt skulle innebära stora investeringar som därmed kräver en större marknad för att löna sig. Detta i form av en internationell marknad, men som tidigare nämnts finns det hinder i form av olika regler och standarder för att detta ska fungera. Steg ett skulle alltså vara att införa samma regler och standarder i till exempel alla EU-länder. Steg två skulle då bli att investera i en mer industriell marknad. Detta kan ses som en mer långsiktig lösning som absolut skulle kunna motverka oegentligheter. Samtidigt medför detta en stor förändring i hela branschen som innebär att produktionen sker på löpande band och den personliga arkitekturen skulle tyna bort. Konkurrens är essentiellt i alla branscher för att det ska fungera och utvecklas, därför är det viktigt att det även ökar i byggbranschen. Detta innebär dock en stor omställning och

konsekvenserna av denna metod att motverka oegentligheter är nog inte något alla skulle uppskatta. En annan naturlig utveckling som sker är däremot digitaliseringen, som respondenten i intervju F tror har en positiv påverkan. I och med att det mesta sker elektroniskt kan lättare kontroller göras av vart pengar faktiskt går.

6.1.4 Branschkulturen

Respondenten i intervju G anser att byggbranschen har en utbredd machokultur som kan vara en bidragande faktor till oegentligheterna. Machokulturen innebär att det finns en jargong där uttryck som "så här har vi alltid gjort", kan yttras. Denna machokultur tror hen beror på att branschen fortfarande består övervägande av män. Att fler kvinnor nu söker sig till branschen kan därför bidra till att machokulturen minskar och därmed avtar den kultur som innebär att oegentligheter sker på rutin. Att machokulturen lever kvar uppfattar respondenten som att branschen är gammaldags. En annan syn på oegentligheter kopplat till jämställdhet ges i intervjun med IMM. Om ett företag arbetar med etik och hållbarhet i bred bemärkelse, ingår jämlikhet, mångfald och transparenta affärer. Allting hänger ihop i ett system med flera olika delar där respondenten tror att just jämlikhet och antikorruption är ett sådant exempel. Generalsekreteraren tror att den yngre generationen som nu arbetar sig in i branschen har högre krav på etik och arbetsförhållanden samtidigt som det hela tiden kommer ökade lagkrav där frågor som dessa blir obligatoriskt att arbeta med. Med detta menar hen att framtiden ändå är ljus.

6.2 Etik

Problemen med oegentligheter i byggbranschen bör beaktas ur både samhällliga och etiska aspekter. Vissa oetiska handlingar som begås kan ändå innebära fördelar för samhället, företaget eller individen. Undersöks de samhällliga aspekterna är upphandlingsprocessen ett område där oetiska handlingar kan ske med vissa fördelar för samhället. Till exempel begås ibland brott kring offentliga upphandlingar som kortar ner den annars avancerade och tidskrävande processen. Detta kan ses som något lönsamt med tanke på att en snabbare upphandlingsprocess skulle innebära större produktion av bostäder på kortare tid. Eftersom den offentliga byggherren enligt lagen om offentlig upphandling är skyldig att välja det anbud

som är mest ekonomiskt fördelaktigt, blir dessa brott mer påtagliga ur de samhälleliga och etiska aspekterna. Detta eftersom skattepengarna finansierar offentliga upphandlingar. Trots att det kan finnas lönsamhet kring dessa brott har handlingen etiskt negativa konsekvenser. Att gå emot de lagar och bestämmelser som finns påverkar förutsättningarna för ett väl fungerande samhälle.

På företagsnivå kan det, rent ekonomiskt, vara lönsamt att utföra oetiska handlingar. Detta då straffen oftast resulterar i relativt ringa böter. Oftast är drivkraften till oegentligheter just stor ekonomisk vinning. Att företaget då straffas med böter kan fortfarande innebära att mervärdet är tillräckligt stort för att gå med ekonomiskt överskott. Även svartjobb är exempel på oetiskt handlande ur samhälleliga aspekten, men kan i många fall också löna sig ekonomiskt. Medvetenheten om att detta är fel finns, men det ekonomiska gynnandet är för många tillräckligt stor att ändå fortsätta. Att oetiska handlingar är fördelaktigt ur andra perspektiv är en förutsättning för att de ska begås. Det kan fungera på kort sikt, men i det långa perspektivet menar IMM:s generalsekreterare från intervjustudien att hållbara och etiska handlingar alltid lönar sig.

Eftersom byggbranschen har en kultur som lagt grund till en normalisering av oegentligheter är det inte alla som vet vad som är rätt och fel utifrån samhällets lagar. Exempel på dessa omedvetet oetiska och felaktiga handlingar är att ta emot mutor eller ta med sig överblivet material från en byggarbetsplats. Det är en oetisk handling eftersom betalningen av detta till exempel kan adderas som en ökning på någon annans hyra. Samtidigt är det lönsamt för individen själv att ta emot saker gratis. Det etiska tänkandet kan då komma i andrahand efter sitt eget gynnande eftersom medvetenheten är så pass låg. Det krävs att normaliseringen av dessa handlingar elimineras för att individen ska värdera fördelarna för sitt eget gynnande mot nackdelarna av den oetiska handlingen. Om en person omedvetet begår ett brott och döms, kan situationen istället vändas till sympati för den drabbade. Frågan om det är etiskt rätt att dömas kan då uppstå vilket påvisar hur viktig den individuella intuitionen är.

6.3 Metoddiskussion

Detta är en granskande studie som analyserar empiriska resultat. Rapportens fokus avgränsades till att undersöka hur situationen är i Sverige. På grund av ett begränsat antal

tidigare studier med Sverige i fokus har främst internationella studier använts. Trots detta kan rapportens resultat inte appliceras världen över på grund av kulturella och institutionella skillnader. Däremot ger rapporten en överblick om hur det skulle kunna se ut även i andra länder.

För att komplettera litteraturstudien genomfördes en kvalitativ intervjustudie.

Intervjudeltagare valdes ut med olika bakgrunder och relevans i enlighet med Häger (2007).

Åtta intervjudeltagare medverkade. För en studie som denna är det idealt med fler intervjuer, men med tanke på det kontroversiella ämnet i kombination med pandemiutbrottet Covid-19 försvårades möjligheterna att säkra intervjuer. En intervjuförfrågan, där arbetet introducerades, skickades till alla deltagare. En förfrågan om att få spela in intervjun ställdes även. Detta skulle kunna vara ytterligare en faktor till det låga antalet intervjuer. Det är även svårt att avgöra ifall resultatet har påverkats negativt när deltagarna är medvetna om inspelning, men deras starka åsikter om ämnet tyder på att det inte har påverkats. Då arbetet utfördes av sex personer totalt och intervjuerna har utförts parvis, har det gjort att transkriptionerna kunde kontrolleras av de andra gruppmedlemmarna vilket enligt Esaiasson, Gilljam, Oscarsson, Towns och Wangnerud (2017) är ett sätt att öka resultatets validitet. Ett annat sätt att öka validiteten på arbetet är att flera personer kan tolka frågorna och svaren för att kontrollera att de uppfattas på samma sätt (Kvale & Brinkmann, 2014). Dessutom hjälper diskussion i grupp att förhindra eventuella fördomar så att resultatet blir så neutralt som möjligt.

För att upprätthålla validiteten av studien kompletterades även det låga antalet intervjuer med en enkät. Enkäten skickades till 232 personer och besvarades av 66 personer. Med denna låga svarsfrekvens kan resultatet inte företräda verkligheten. Däremot ger det en inblick i hur några entreprenadföretags anställda tänker kring ämnet, vilket var givande för studien. Anledningen till det låga antalet besvarade enkäter kan bero på att den endast skickades ut elektroniskt, vilket gör att det enkelt kan försummas. För att förhindra detta skulle enkätundersökningen istället kunnat ske genom att besöka olika arbetsplatser och låta anställda fylla i enkäten på plats. Detta förhindrades dock av tidsbrist, då enkäten kom på tal relativt sent, men även av Covid-19, då folkhälsomyndighetens rekommendation undanbad umgänge i onödan.

Vid utformningen av enkätfrågorna kunde svarsalternativen tänkts igenom noggrannare och samordnat med redan existerande definitioner. Alternativsvaren i frågan *Hur många anställda jobbar i det Sverigebaserade kontoret?* fördelades efter rimlig uppskattning. I efterhand

framkom att det hade varit tydligare om alternativen var definierade enligt den svenska definitionen för vad som är ett småföretag (0–49 anställda), medelstort företag (50–249 anställda) och storföretag (250+ anställda). Många av intervjudeltagarna och rapporter hade en gemensam konsensus om att majoriteten av korruptionen sker i de små- och medelstora företag. Därför hade det varit tydligare om detta kunde speglats i enkäten och därmed diskuterats i rapporten. Det är viktigt att ha i åtanke att definitionerna gäller endast i Sverige och att det är annorlunda i andra delar av världen. Det är dock inget som påverkar resultatet på grund av att majoriteten av källorna är internationella, men det hade varit intressant att undersöka.

Rapportens frågeställning har reviderats under arbetets gång. Anledningen till att den ändrades var för att den inte tidigare gick att besvara på ett tillfredsställande vis. Resultatet kan ha påverkats då intervjufrågorna konstruerades redan i det tidiga skedet och var anpassade till den ursprungliga versionen. Det är svårt att veta hur och i vilken grad det kan ha påverkat studien. Om den nuvarande frågeställningen hade antagits i startskedet hade enkät- och intervjufrågorna kunnat utformats annorlunda och med mer relevans.

7. Slutsats

Arbetets syfte har varit att undersöka vad som kan göras för att motverka oegentligheter i byggbranschen. Resultatet från litteraturstudien, datainsamlingen och diskussion visar att det finns engagemang hos entreprenadföretagen att arbeta med god affärsetik. I dagsläget har de flesta företag etiska styrdokument kring affärsetik, men tydlighet och uppföljning krävs eftersom problemet fortfarande förekommer. Precis som med andra stora samhällsfrågor behövs samordnade riktlinjer och lagar från högre makter för att på ett effektivt sätt motverka problemet. Det behövs ytterligare studier som undersöker hur korruption råder i byggbranschen i Sverige då de som finns är få.

Flera åtgärder uppges som lösningar till problemet med korruption och oegentligheter i byggbranschen. Denna studie har i arbetet att finna en lösning på de etikrelaterade problemen i byggbranschen kommit fram till att effektiva åtgärder skulle kunna vara att arbeta med mer transparens, ha fri konkurrens och fler utbildningar samt lagkrav på uppföljning av respektive etiska styrdokument. Dessa antikorrupsionsåtgärder kommer enligt författarna av rapporten att ändra branschkulturen på ett långsiktigt och mer hållbart sätt.

8. Framtida forskning

Idag finns många studier om korruption i byggbranschen. I de olika sökmotorer som används under arbetets gång var mycket av studierna baserade i länder utanför Sverige. Studier om korruption i byggbranschen i Sverige är väldigt få i jämförelse med Kina och andra länder. Detta kan bero på att Sverige anses vara ett land med låg korruptionsbenägenhet enligt CPI-testet utfört av TI (2019). Det kan även bero på att Sveriges byggindustri inte är lika internationell som Kinas. Oavsett anledning förekommer oegentligheter. Det visar de svenska studier från IMM, TI-Sverige med flera som tidigare tagits upp i rapporten. I de studierna som använts i rapporten forskas det mycket om olika former av korruption, vilken typ som förekommer frekvent och åtgärder till problemet. Dessa studier har varit betydande under arbetets gång då de bidragit med större förståelse av korruption och oegentligheter i byggbranschen. Däremot kunde inte all forskning tillämpas i Sverige, eftersom en del av studierna är baserade på andra länder. Det är svårt att tillämpa forskning utförd i Kina eller Sydafrika till Sverige. Det finns flera faktorer som påverkar. Bland annat att ländernas ekonomi och kultur skiljer sig åt men även de juridiska och administrativa systemen. Det behövs fler studier än vad som finns om hur korruption råder i byggbranschen i Sverige. Detta för att förstå problemet bättre men även för att kunna kartlägga riskerna.

I detta arbete har det fokuserats mycket på *hur* företag arbetar med att tillhandahålla en god affärsetik. Under intervjun gavs en intressant kommentar från respondenten D som ansåg att deras företag är för stora för att kunna arbeta på ett oegentligt sätt. Kommentaren satte igång en del tankar. Arbetar företag med god affärsetik för att det finns lagar som måste följas? Eller beror det på effektiv marknadsföring av företagen? Inför framtida forskning kan detta arbete utvecklas vidare genom att analysera *varför* företag väljer att arbeta med god affärsetik. Denna forskning kan bidra med värdefull information och en djupare förståelse över hur arbetet med affärsetik sker samt hur det eventuellt kan utvecklas.

Inför framtida forskning kan även antikorrupsionsåtgärder som transparens, mer konkurrens i byggindustrin, lagkrav på uppföljning av styrdokument och utbildningars effektivitet i ett arbete mot korruption undersökas.

Referenser

Aguilar, M. A., Gill, J. B. S., & Pino, L. (2000). *Preventing fraud and corruption in World Bank projects: A guide for staff*. Washington, D.C: World Bank.

Allabolag. (u.å). Hämtad 2020-03-19 från allabolag.se

Barco, A. L. (1994). International expansion, ethics, and prohibited foreign trade practices. *Journal of Management in Engineering*, 10:5(34), 34–40. doi: 10.1061/(ASCE)9742-597X.

Brå. (2013). *Den anmälda korruptionen i Sverige*. Stockholm: Brå.

Byggcheferna. (2019). *Den blinda affärskulturen*. Hämtad 2020-02-11 från <https://byggcheferna.se/app/uploads/2019/09/Denblindaaffarskulturen.pdf?fbclid=IwAR2AvwBKxY77wTMUyJw3TIZLZ5of-nRqJHFTrcFzWTKjJGSXOJZuXSXjYEE>

Byggföretagen. (2018). *30 största byggföretagen efter omsättning i Sverige*. Hämtad 2020-03-02 från <https://byggforetagen.se/app/uploads/2020/01/30-St%C3%B6rsta-2018.pdf>

Chan, P.C.A, Owusu.K.E. (2017). Corruption Forms in the Construction Industry: Literature Review. *Journal of Construction Engineering and Management*, 143 (8), 1-12. doi: **10.1061/(ASCE) CO.1943-7862.0001353**

Chugh, D. & Kern, M. (2016). A dynamic and cyclical model of bounded ethicality. *Research in Organizational Behavior*, volym 36, 85-100. doi: 10.1016/j.riob.2016.07.002

Daunfeldt.S-O, Gidehag. A, Rudholm. N. (2020, 27 januari). Personalliggare är inte ett effektivt system. *Svenska Dagbladet*. Hämtad från <https://www.svd.se/personalliggare-ar-inte-ar-ett-effektivt-system>

Directive (EU) 2019/1937 of the European parliament and of the council of 23 October 2019 on the protection of persons who report breaches of Union law. (EGT L 305/17, 26.11.2019, s. 17-56), s. 45.

Ekobrottsmyndigheten. (2019). *Ekobrottsmyndigheten i Almedalen 2019*. Hämtad 2020-04-09 från <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/press/nyheter/2019/6/ekobrottsmyndigheten-i-almedalen-2019/>

Ekobrottsmyndigheten. (2020). *EBM:s checklista kan förebygga ekobrott inom byggbranschen*. Hämtad 2020-04-11 från <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/press/nyheter/2020/3/ebms-checklista-kan-forebygga-ekobrott-inom-byggbranschen/>

Ethics unwrapped. (u.å). *Bounded Ethicality*. Hämtad 2020-02-11 från <https://ethicsunwrapped.utexas.edu/glossary/bounded-ethicality>

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Towns, A., and Wangnerud, L. (2017). *Metodpraktikan*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Fackförbundet Ledarna (u.å.). *Korruption och mutor - vad lagen säger*. Hämtad 2020-03-04 från <https://www.ledarna.se/stod-i-chefsrollen/antikorruption-och-mutor/korruption-och-mutor-vad-lagen-sager/>

Fraud Prevention Consultants (FPC), LLC. (2020). *Fraud Asset Misappropriation*. Hämtad 2020-03-08 från <https://fraudpreventionconsultantsllc.com/asset-misappropriation>

Företagande. (2016). *När är det en muta och ett mutbrott? Så här säger lagen*. Hämtad 2020-03-28 från <https://www.foretagande.se/foretagsjuridik/nar-ar-det-en-muta-och-mutbrott-sa-har-sager-lagen>

GP. (2013) *Svenska byggjättar döms i kartell*. Hämtad 2020-05-07 från <https://www.gp.se/ekonomi/svenska-byggi%C3%A4ttar-d%C3%B6ms-i-kartell-1.612582>

Göteborgs stad. (u.å). *Visselblåsarfunktion*. Hämtad 2020-04-13 från <https://goteborg.se/wps/portal/start/kommun-o-politik/beslut-insyn-och-rattskerhet/korruption-och-oegentligeter/whistleblowerfunktion/>

Habib, M. och Zurawicki, L. (2002). Corruption and Foreign Direct Investment. *Journal of International Business Studies*, 33, 291-307 <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8491017>

Hallin, A., & Helin, J. (2018). *Intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Hashem, E. A. (2014). The Effects of Corruption on Government Expenditures: Arab Countries Experience. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 5(4): 120–130.

Holme, I. M., & Solvang, B. K. (1997). *Forskningsmetodik* (2:a upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Häger, B. (2007) *Intervjuteknik* (2:a upplagan). Stockholm: Liber.

Institutet Mot Mutor. (2015). *Överenskommelse för att motverka mutor och korruption*. Stockholm: Institutet Mot Mutor

Institutet Mot Mutor. (2019). *Dubbelt så många grova mutbrott och byggbranschen i topp år 2018*. Hämtad 2020-01-28

från <https://www.institutetmotmutor.se/news/%E2%80%8Bdubbelt-sa-manga-grova-mutbrott-och-byggbranschen-i-topp-ar-2018/>

Institutet Mot Mutor. (u.å). *Brottsbalken*. Hämtad 2020-02-23 från <https://www.institutetmotmutor.se/regelverk/det-svenska-regelverket/brottsbalken/>

Institutet Mot Mutor. (u.å). *Vad gör IMM?* Hämtad 2020-05-02 från <https://www.institutetmotmutor.se/om-oss/>

Karlsson Westergren, C. (2019). *Korruptionsdomar och offentlig upphandling*. Hämtad 2020-02-28 från http://www.konkurrensverket.se/globalassets/publikationer/uppdagsforskning/forsk-rapport_2019-5.pdf

Klitgaard, R. (1988). *Controlling Corruption*. University of California Press

Konkurrensverket. (2018). *Bättre konkurrens i bostadsbyggandet*. Hämtad 2020-02-25 från http://www.konkurrensverket.se/globalassets/publikationer/rapporter/rapport_2018-7.pdf

Konkurrensverket. (2019). *Grafer över annonserade upphandlingar*. Hämtad 2020-03-03 från <http://www.konkurrensverket.se/upphandling/statistik/graffer-over-annonserade-upphandlingar>

Konkurrensverket. (u.å). *Om konkurrensreglerna*. Hämtad 2020-03-03 från <http://www.konkurrensverket.se/konkurrens/om-konkurrensreglerna/>

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). Den kvalitativa forskningsintervjun. Studentlitteratur. *Lagen om offentlig upphandling* (SFS 2016:1145). Hämtad 2020-02-23 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20161145-om-offentlig-upphandling_sfs-2016-1145

Leff, N. H. (1964). Economic Development Through Bureaucratic Corruption. *American Behavioral Scientist*, 8(3), 8–14. <https://doi.org/10.1177/000276426400800303>

Mauro, P., Driscoll, D. D., & International Monetary Fund. (1997). *Why worry about corruption?* Washington, D.C: International Monetary Fund

Nye, J. (1967). *Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis*. The American Political Science Review, 61(2), 417-427. doi:10.2307/1953254

OECD Integrity Forum. (2015). *Curbing corruption investing in growth*. Hämtad 2020-02-07 från <https://www.oecd.org/gov/ethics/curbing-corruption-document.pdf>

PWC. (2014). *Fighting corruption and bribery in the construction industry*. Hämtad 2020-03 från <https://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/assets/economic-crime-survey-2014-construction.pdf>

PWC. (2014). *Största utmaningarna för den svenska bygg-och anläggningsbranschen 2014*. Sverige: PWC.

PWC. (2015). *Största utmaningarna för den svenska bygg-och anläggningsbranschen 2015*. Sverige: PWC.

PWC. (2020). *PwC's Global Economic Crime and Fraud Survey 2020*. Hämtad 2020-03-09 från <https://www.pwc.com/gx/en/services/advisory/forensics/economic-crime-survey.html>

Radelet, S., Sachs, J., Cooper, R., & Bosworth, B. (1998). *The East Asian Financial Crisis: Diagnosis, Remedies, Prospects*. Brookings Papers on Economic Activity, 1998(1), 1-90. doi:10.2307/2534670

Rees, M., Tenbrunsel, A. & Bazerman, M. (2019). Bounded Ethicality and Ethical Fading in Negotiations: Understanding Unintended Unethical Behavior. *Academy of Management Perspectives*, volume 33, 1-17. doi: [10.5465/amp.2017.0055](https://doi.org/10.5465/amp.2017.0055)

Repstad, P. (2007). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Riksantikvarieämbetet. (u.å) *Vad är en policy?* Hämtad 2020-04-28 från <https://www.raa.se/museer/samlingsforvaltning/sa-fungerar-samlingsforvaltning/vad-ar-en-policy/>

Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. (2016). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139962933

Shan, M., Le, Y., Chan, A. P. C., & Hu, Y. (2014). Overview of Corruption Research in Construction. *Journal of Management in Engineering*, 30 (4), 1-7. doi: [10.1061/\(ASCE\)ME.1943-5479.000030](https://doi.org/10.1061/(ASCE)ME.1943-5479.000030)

Shan, M., Le, Y., Chan, A. P. C., & Hu, Y. (2020). *Corruption in the Public Construction Sector: A Holistic View*. Singapore: Springer.

Shleifer, A., & Vishny, R. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599-617. Hämtad 2020-04-03 från www.jstor.org/stable/2118402

Skatteverket. (2019). *Hur påverkas restaurang- och byggbranschen av personalliggare?* Stockholm: Skatteverket.

Skatteverket. (u.å). *Personalliggare*. Hämtad 2020-03-28 från <https://skatteverket.se/foretagochorganisationer/arbetsgivare/personalliggare.4.4f3d00a710cc9ae1c9c80007271.html>

Smith, W. 2008. *Does gender influence online survey participation? A record-linkage analysis of university faculty online survey response behavior*. San Jose, CA: San Jose State University. Hämtad 2020-03-23 från https://scholarworks.sjsu.edu/elementary_ed_pub/4/

Sohail, M., & Cavill, S. (2008). Accountability to prevent corruption in construction projects. *Journal of Construction Engineering and Management-Asce*, 134(9), 729–738. doi: 10.1061/(asce)0733-9364(2008)134:9(729).

SOU 2002:115. *Skärpning gubbar! Om konkurrensen, kvaliteten, kostnaderna och kompetensen i byggsektorn*. Stockholm: Statens offentliga utredningar från Näringsdepartementet. Hämtad 2020-02-25 från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2002/12/sou-2002115/>

SOU 2015:105. *Plats för fler som bygger mer*. Stockholm: Statens offentliga utredningar. Hämtad 2020-02-28 från <https://www.regeringen.se/4ae76f/contentassets/403610e5854c470198af7f5f8df58626/plats-for-fler-som-bygger-mer-sou-2015105>

Svensk Ordbok. (2009) Hämtad 2020-04-12 från <https://svenska.se/tre/?sok=policy&pz=1>

Svensson, L.-G. (Redaktör). (2010). 1135456 [TV-program] *Uppdrag granskning*. Sverige: SVT.

Sveriges radio. (2012). *Göteborgsandan före och efter mutskandalerna*. Hämtad 2020-04-16 från <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1316&artikel=5031868>

Sveriges Riksdag. (2020:173) Hämtad 2020-02-23 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/brottsbalk-1962700_sfs-1962-700

Tabish, S., & Jha, K. N. (2011). Analyses and evaluation of irregularities in public procurement in India. *Construction Management and Economics*, 29(3), 261–274. doi: [10.1080/01446193.2010.549138](https://doi.org/10.1080/01446193.2010.549138)

Transparency International. (2008). *Bribe Payers Index*. Berlin: Transparency International.

Transparency International. (2019). *Corruption Perceptions Index 2019*. Hämtad 2020-02-25 från

<https://www.transparency.org/cpi2019>

Transparency International. (u.å). *What is corruption?* Hämtad 2020-03-22 från <https://www.transparency.org/what-is-corruption>

Transparency International Sverige. (2012). *Etik och korruptionsrisker i samhällsbyggnadssektorn* (3). Stockholm: Transparency International Sverige.

Transparency International Sverige. (2016). *Strategi för 2016-2020*. Hämtad 2020-05-02 från <https://transparency-se.s3.amazonaws.com/uploads/attachment/media/8/TI-Sverige-Strategi-2016-2020.pdf>

United Nations. (2004). *The Global Programme Against Corruption – UN Anti-Corruption Toolkit (3rd Edition)*. Hämtad 2020-03-28 från https://www.unodc.org/documents/corruption/Toolkit_ed2.pdf

Upphandlingsmyndigheten. (2018). *Insikt: utbilda och skapa dialog om korruption*. Hämtad 2020-04-29 från <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/organisera/strategiskt-inkopsarbete/forebygga-korruption/insikt-utbilda-och-skapa-dialog-om-korruption/>

Vision. (2019). *Få visslar för att stoppa mygel*. Hämtad 2020-03-10 från <https://vision.se/tidningenvision/arkiv/2019/nr-8/fa-visslar-for-att-stoppa-mygel/>

Zhang, T., Fletcher, P., Gino, F. & Bazerman, M. (2015). *Reducing Bounded Ethicality: How to Help Individuals Notice and Avoid Unethical Behavior*. Harvard Business School. Hämtad 2020-03-12 från https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/Reducing+Bounded+Ethicality_5b40ee77-71a9-4444-a8ca-f5043bf022ef.pdf

Bilagor

Intervjufrågor

Bilaga 1 – Intervjufrågor för företag A, B, C, D och E

Frågemall

- Vad för position har du i företaget?
- Känner du att du kan påverka koder eller policyer som berör detta ämne i ditt företag?
- Steg för steg, finns det en viss process som ska genomföras när en oegentlighet sker?
- Känner alla anställda till policyn? Hur gör ni för att se till att alla vet vad de ska göra när något oegentligt sker?
- Får de bjuda eller bli bjudna på frukost/lunch/middag etc.
- Känner du till [muthärvan i Göteborg år 2010]?
- Hur gick snacket i branschen (i samband med detta)? Kände du av någonting?
- Är det samma stämning idag som 2010 eller har det lugnat ner sig?
- Blev det en förändring hos företagen efter detta? Hos er?
- Blev det strängare policyer eller liknande?
- Har ni på ____ någon årlig avstämning/utbildning av er policy?
- Hur gör ni för att kontrollera att ni själva inte handlar oegentligt?
- Hur gör ni för att kontrollera att era underleverantörer inte handlar oegentligt?
- Tror du att det ibland kan kännas svårt att agera när man sett något oegentligt?
- Finns det någon norm i branschen om att det är "okej", "att det hör till", att [oegentligheter] är "inget ovanligt"?
- Vet hen om andra som varit med om oegentligheter, *är det vanligt?*
- Hur tänker ni att man kan lösa detta? Vad kan förbättras?

Bilaga 2 – Intervjufrågor för person F och G

Intervjufrågor

- Berätta om din bakgrund i branschen.
- Upplevde du att det sker mycket oegentligheter i branschen?
 - Vilka roller är inblandade?
 - Tas det på allvar eller är det normaliserat?
- Skedde det märkbara förändringar angående affärsetik och oegentligheter efter muthärvan i Göteborg?
 - Tror du fler vågar anmäla idag?
- Vi har förstått att just byggbranschen är extra utsatt för korruption. För dig som är insatt i branschen, märks det av?
 - Vad är den generella bilden?
 - Är mutor väldigt etablerat i branschen?
- Upplever du att oegentligheter i byggbranschen har normaliserats?
- Hur tror du att folk som jobbar i byggbranschen ser på etiken kring oegentligheter?
- Det är väldigt vanligt att företag har en utformad policy om just affärsetik. Har du någon koll på hur entreprenadföretag arbetar med och kontrollerar att policyer följs?
- Tror du att det ibland kan kännas svårt att agera när man sett något oegentligt?
 - Känner du till Visselblåsarfunktionen?
 - Tror du att den fungerar?
- Vad tycker du om att straffet för korruption ofta är i form av böter?
- Vad tror du är lösningen för att i framtiden minska oegentligheter i byggbranschen?

Bilaga 3 – Intervjufrågor till IMM

Intervjufrågor

- När IMM startades 1923, hur såg branschen ut då och Hur startade IMM?
- Hur kommer det sig att ni började jobba på IMM?
- Hur jobbar ni rent konkret mot mutor idag?
- Vad får ert arbete för effekter på samhället?
- Hur ser ni på mutor i byggbranschen, sticker den branschen ut på något sätt, isåfall hur?
- Har ni någon insikt i om/hur företag jobbar med sin policy eller finns den mest där för att det ser bra ut?
- Vi har sett i era rättsfallssamlingar att antalet rättsfall om mutbrott som ledde till fällande dom har ökat de senaste åren, hur ser ni på denna utveckling?
- Tror ni att det ökande antalet beror på att fler anmäls eller att antalet brott ökar?
- Vad ser ni för förändringar i branschen angående oegentligheter hittills?
- Straffet för mutbrott är i de flesta fall dagsböter, vad tycker ni om det som straff?
- Vad tror ni skulle hända om hårdare straff infördes?
- År 2010 uppdagades en stor muthärva av Uppdrag granskning i Göteborg där flera personer inom Göteborgs kommun, tillsammans med andra byggherrar och företag, misstänktes för korruption. Har ni märkt någon skillnad i branschen sen dess, till exempel större intresse från chefer för utbildningar?
- Efter samtal med privatpersoner i byggbranschen, så har vi förstått att mutor är väldigt etablerat och att det kan uppfattas som något normalt. Att begå mutbrott kan för företagen i vissa fall även ses som lönsamt rent ekonomiskt. Vad har ni för egna tankar om dessa etiska perspektiv?
- Hur tror ni situationen med mutbrott i näringslivet kommer utvecklas i framtiden?
- Vad tror ni är det mest effektiva sättet att motverka brott?
- Hur tror ni att branschen kommer påverkas kring oegentligheter med hänsyn till att andelen kvinnor ökar?

Sammanfattning av intervjuer

Bilaga 4 – Sammanfattning av intervju A

Intervju A

Respondenten uttrycker att efter muthärvan i Göteborg, 2010, blev det ett trendbrott inom branschen som hen upplever fortfarande är aktuellt. Innan hade branschen till exempel inte tagit mutor på lika stort allvar. Alla visste om att mutbrott begicks men det hade normaliserats eftersom det var så vanligt förekommande. Det var inte heller fastställt vad som klassades som en muta och inte. Detta ändrades efter 2010. Eftersom just Göteborg fick stort fokus i media under den perioden var det särskilt stor press på företagen här att distansera sig från korruption i största möjliga mån. Många företag införde till exempel striktare styrdokument gällande mutor och anordnade kurser om korruption för sina anställda. Personer i byggbranschen var mer försiktiga om vad de tar emot och vilka tillställningar de närvarar på. Affärsetiken blev en mycket central fråga i alla företag och är det än idag. Respondenten menar alltså på att det har skett en förändring i branschen och dess syn på oegentligheter under hens arbetskarriär.

Detta företag har ingen årlig avstämning eller utbildning av sina policyer mer än att de i samband med julen brukar skicka ett mejl till sina anställda gällande vad som kan anses vara en muta. Anställda får till exempel bli bjudna på mat vid ett lunchmöte men inga dyra middagar. Detta är för att anställda inte ska riskera att hamna i oegentligheter. Respondenten tror inte att alla anställda känner till hur de ska gå till väga om någon misstänker eller har sett någon annan handla oetiskt. Vidare pratade hen om vikten av att arbeta transparant. Detta företag gör detta genom att alla överordnade kan granska vad anställda gör genom mejl- och datasystem, berättar respondenten. De kan bland annat se vilka personalen gör affärer med, vad saker kostar och avtal. Därmed får ingen anställd vara privat på arbetets datorer, detta för att allt skall vara transparent så att inga oegentligheter kan förekomma. Respondenten tycker det är en viktig aspekt för att motverka oegentligheter. Tekniken är även en faktor som underlättar detta arbete, då allt som görs via datorn lagras digitalt. Det blir därmed svårt att göra en oetisk handling utan att det får konsekvenser. Respondenten poängterar även att det är viktigt att agera snabbt vid en rapportering eller upptäckande av en oetisk handling för följderna av dessa inte ska hinna bli stora. Företaget måste hålla hög standard när det kommer till affärsetiken för att det skall fungera. Utöver det säger respondenten att det finns en gräns på hur mycket ledningen i ett företag kan göra för att minska oegentligheterna. Hen menar på att det i slutändan handlar om vad människor har för värderingsgrunder.

Bilaga 5 – Sammanfattning av intervju B

Intervju B

Respondenten berättar att de i företaget har möten varannan vecka där ämnen som policyer kan diskuteras. Detta gör att alla anställda kan ge förslag på förändringar och förbättringar på bland annat styrdokument. På så sätt känner även samtliga anställda till företagets policyer. Vad gäller anmälningssystem när någon vill rapportera en oetisk handling så har företaget etablerat en visselblåsarfunktion som anställda kan använda sig av. Hen säger dock att företaget är relativt litet och därmed inte blir utsatta för mutor och korruption särskilt ofta.

För att arbeta emot oegentligheter säger respondenten att de ständigt bevakar pengaflödet och undviker att arbeta med underleverantörer. Detta för att minska risken av förskingring. Dessutom diskuteras affärsetiken frekvent vilket respondenten upplever vara en effektiv metod i frågan. Hen tror också det är viktigt att ta upp konsekvenserna av att affärsetiken och policyerna bryts.

Bilaga 6 – Sammanfattning av intervju C

Företag C

Personen som intervjuats har idag rollen som inköpschef men har tidigare arbetat som bland annat arbetsledare, platschef och projektchef. Hen arbetar idag på ett företag som omsätter 6 941 091 tKr och har 1 334 stycken anställda.

Intervjun inledes med hur den tillfrågade berättar om dennes syn och vetskap om uppdagade muthärvor. Här nämns bland annat muthärvan i Göteborg vid 2010 där den tillfrågade förklarar denna tidpunkt som en typ av vändpunkt för mutor och oegentligheter. Hen förklarar det genom att berätta hur människor började få upp ögonen för vad som egentligen pågick och vad som inte fick pågå. Hen berättar också hur det efter det har gått till en överdrift och hur anställda idag har fått det svårare att nätverka, enligt den tillfrågade är det viktigt att kunna träffas för att skapa kontakter. Hen berättar också att det idag är väldigt svårt att träffa de kommunala bolagen med risk för att uppfattas fel.

Det intervjuade företaget har strikta policyer och tydliga riktlinjer hur en anställd ska agera, men när det kommer till mutor säger den tillfrågade att vad som är en muta finns det lagliga bestämmelser och riktlinjer för men att enligt hen handlar det mest om vad magkänslan säger. Hen förklarar vidare med att känns det fel i magkänslan så är det oftast fel. Deras policy behandlar inte bara mutor utan också som exempel hur en upphandling bör gå till. Vid projekt så lämnar företaget ett anbud och föresatt att det anbudet vinner handlar även företaget i sin tur underentreprenörer som behövs. Den underentreprenör som väljs behöver inte vara den billigaste utan bör vara den mest fördelaktigaste totalekonomiskt sett. Alla upphandlade företag ställs som krav att tillhöra ha ett kollektivavtal samt att det ska följa entreprenörens etikavtal.

Företaget jobbar med åtgärder mot svartarbete genom olika sätt, vid upphandling tillåts bara den upphandlade att handla en till UE, det innebär att den endast finns två led under huvudentreprenörer och en bättre kontroll kan göras. Det ställs även krav på ID06 på alla arbetsplatser.

Den jargong som sägs funnits i byggbranschen där mutor och oegentligheter lite hör till bekräftats av tillfrågade. Hen beskriver det som att det finns på förekommen anledning men även orättvis till viss del. Branschens kultur har varit osund men enligt den tillfrågade har det i princip försvunnit, en anledning till detta tror hen handlar om att bolaget blivit såpas stort eller att det har blivit bättre på att döljas.

Företaget som intervjuats är ISO-certifierande vilken innebär att en årlig revision gör för bolaget men det förklaras också hur företaget utöver detta har internrevisioner där projektchefer kontrollera sina projekt. Dessa fokuserar dock inte på att kolla om någon blivit mutad men företaget har på koncernnivå en Compliance Director som enbart jobbar med etikfrågor.

Bilaga 7 – Sammanfattning av intervju D

Företag D

Hos företag D är det nolltolerans mot vad som gäller mutor och oegentligheter enligt respondenten. Hen är dock väl medveten om att branschen har problem med detta men anser att företaget själva har blivit för stora för att kunna arbeta på ett oegentligt sätt. Då företag D numera även ägs av ett större bolag, menar hen att om de skulle göra osunda affärer kan det skada aktiens värde för det ägande bolaget vilket enligt aktiebolagslagen är olagligt. Det mindre bolaget i koncernen får alltså inte agera på ett sådant sätt som kan skada det större inom koncernen, att göra osunda eller icke korrekta affärer/upphandlingar är ett av de sättet som inte bara är olagligt utan även kan skada det ägande bolaget och sig själva.

Då företag D till större delen gör stora projekt arbetar bolaget enligt respondenten mycket med kontroller och säkerhet gällande vem och vilka som finns på arbetsplatsen. De använder sig av ID06 ihop med program som loggar all personal med relevant info som vem personen är, vilket företag & land de tillhör et cetera. På så vis ska man kunna programmera varningsklockor i programmet som varnar om något inte är som det bör. Skulle personen logga in och ut flera gånger varnar programmet som exempel.

När en upphandling sker av företag D av en UE ges också underentreprenörer fria tyglar att handla upp andra entreprenörer under sig, men med villkoret att denna ska uppfylla företagets krav gällande etik och moral, samt deras syn på sunt arbete. Vad som också ges som krav om fler underentreprenörer ska upphandlas är att alla som handlas upp under måste rapporteras in till företag D, detta menar respondenten ger företag D möjligheten att ha full koll och även möjligheten att göra sina egna kontroller på bolagen samt personer som befinner sig på deras arbetsplatser.

Respondenten anser att det som inte hör till affären bör anses som en muta. Bolaget säger inte nej till sina anställda att låta sig bjudas på event eller luncher, så länge det inte påverkar affären. Hen gör det därför klart att under en förhandling betalar man för sig själv, en leverantör ska inte känna sig tvungen att bjuda på lunch som exempel, hen tycker då att om leverantören kan bjuda på saker har hen lämnat ett för högt pris. Hen menar på att har man råd att bjuda kunder på luncher kan man istället lämna ett bättre pris och få en bra deal ändå. Skulle affären vara i lås och alla papper är klara ser hen inga problem att bjuda eller bjudas på något eftersom det inte påverkar affären längre.

40 miljarder svenska kronor påstår respondenten att man vet går till svart arbetskraft idag, en siffra som troligtvis kan vara mycket större. Det är otroligt mycket pengar som respondenten gärna vill vända till att få en insyn då hur många människor som utnyttjas, hen berättar hur flera bolag hämtar ut sina pengar och sedan gå i konkurs vilket då gör att de anställda inte få någon lön utan kanske istället lovas nytt jobb på nästa företag som skapas och lön där detta bolag även då sätt i konkurs med stora skatteskulder. Pengarna tas ut ur landet och är borta. Detta är något som sätts i system ibland och förutom att väldigt mycket pengar försvinner drabbas otroligt många människor av detta. Respondenten tror att det är svårt att bli av med mutor och oegentligheter i branschen om vi inte lyckas ändra människors åsikter. Det ska kännas fel att bli mutad, vilket ofta det inte gör för många. Eftersom en muta är så pass svårdefinierad blir det också svårt att anse när man blir mutad vilket gör att vi väldigt ofta blir mutade utan att vi tänker på det.

Ingen vågar eller vill hamna i facket med osund etik och moral och även vuxna behöver lära sig vad som är rätt och fel.

Bilaga 8 – Sammanfattning av intervju E

Företag E

Etiken är en prioritet i företag E. Respondenten är medveten om problemen som har skett i branschen under hans arbetskarriär och även att företag E har varit inblandade. Företaget har sen dess gjort en intern vändpunkt och där "att agera etiskt öppet" har blivit en av företagets grundvärderingar. Hen nämner ofta termen *Code of Conduct* som företaget har adopterat som även gäller för alla dotterbolag. Enligt respondenten har företaget dragit sig ur ett antal stormarknader för att deras kunder inte kunde upprätthålla företagets *Code of Conduct* och göra affärer på ett bra sätt. Företaget har utbildar alla sina tjänstemän i etik kontinuerligt. Alla nyanställda får en etikutbildning inom deras första månader hos företaget. De har också en hotline som man kan ringa och vara anonym för anställda att använda sig utav ifall de upplever att det finns oegentligheter. Företaget har även ett etiskt råd som sitter med just etiska frågor och gör bedömningar. För att kontrollera etikfrågorna görs ett antal mätningar, som bland annat medarbetarmätningar. Kontaktlinjen mellan chefer och medarbetare är ännu en form av kontroll.

Företaget har ingen definitiv upphandlingsregel. För offentliga kunder finns det offentliga upphandlingsregler som Lagen om Offentlig Upphandling (LOU). Mot privata och andra intressenter finns det inga lagkrav utan det är företagen själva som sätter upp sina regler för hur en upphandling ska gå till. Företag E får umgås med andra företag under en upphandling, men deras interna policyer ska fortfarande gälla, menar respondenten. Gällande luncher har företaget klara policyer och riktlinjer på vad som får göras. Respondenten säger också att de måste anpassa sig till kunden. De behöver respektera att deras kunder har regler, rutiner och policyer på vad de får blir bjudna på.

Företaget har begränsat antalet underentreprenörer i ledet som de kan ha. ID06 är ett av system som finns för att exempelvis kontrollera hur många led det är och underentreprenörer tillhörigheter. Respondenten tycker att det finns mycket kvar att göra i branschen gällande ID06-system, på grund av att det finns så många led. Dels för att säkerställa att underentreprenörerna uppfyller sin skyldighet mot staten gällande skatter et cetera, men även gällande säkerhet. Trots att man ställer krav på sina underentreprenörer för vad som ska gälla i eventuella avtal i leden efter, ser företag E inte alla avtal som görs, och detta är en jätteviktig aspekt, menar respondenten.

Respondents bild av företag E är att man jobbar väldigt seriöst med etiken och inom bemärkelse driver på i branschen med hög etik. Globalt sett är etiken deras största risk. Det kan utesluta de från upphandlingsmöjligheter och andra marknaden. Hen tycker att det inte går att bara marknadsföra att man jobbar etiskt, utan man måste faktiskt göra det. Respondenten påstår också att man aldrig blir färdig med etiken. Det är en fråga som alltid kommer att behövas tas upp, och ständigt arbeta mot.

Bilaga 9 – Sammanfattning av intervju F

Person F

Respondenten tror att priskartellen och muthärvan som pågick i Göteborg härstammar från miljonprogrammet. Det blev en stor grej, men samtidigt var inte någon förvånad. Hen upplever att dåtidens kommunstyrelseordförande gjorde upp många affärer med ett handslag. Under denna period utvecklades ett fåtal stora aktörer och blev dominerande. Det är komplicerade regler i branschen och därför är det en tröskel för någon ny att komma in på marknaden. Detta medför att branschen är dåligt konkurrensutsatt med ett fåtal aktörer som då börjar prata med varandra. Det blir en kartell. Respondenten upplever att efter muthärvan skärpte alla till sig lite, samtidigt förändrades samhällsandan och dessa frågor togs mer på allvar.

Hen anser att det är svårt att få hela underleverantörskedjan att vara kontrollerad. Framförallt när det är stora pengar inblandade och dessutom är varje projekt specifikt, vilket gör att man hela tiden förhandlar nya avtal med varandra. Varje avtalsförhandling skulle kunna vara grund för att någon försöker ge en gåva för att få avtalet. Detta skiljer sig från till exempel bilindustrin där du har en produktionslina som planeras fortgå en lång tid framöver. Då står den och tuggar med underleverantörer som matar in till linan, det är mer stabilt anser hen. I byggbranschen är det nya avtal hela tiden. Respondenten tycker att det är en speciell kultur och jargong i branschen.

En del av problematiken kring oegentligheter beror på att vänskapsrelationer byggs upp under utbildningen och utnyttjas senare i arbetet. Respondenten upplever ofta att man pratar om andra som varit inblandade i oegentligheter, men sällan om sig själv och sitt eget företag. Hen anser att det alltid är en chef inblandad när det gäller kartellbildning och tror att det är vanligare bland byggarbetare att ta med sig material hem från arbetsplatsen än i högre roller. Respondenten menar att detta är kulturer som har vuxit fram under lång tid, men alla är rörande överens om att detta måste städas bort. Detta görs bäst genom bättre rutiner, dokumentation, diarieföring och uppföljning. Även digitaliseringen tror hen kan bidra till säkrare hantering av till exempel utbetalningar och löner. Generellt sett är det svårt med den här typen av frågor. Det hela bygger på att man gör det under radarn. Det finns ingen dokumentation mer än i de få fall där det har avslöjats. Det är säkert bara toppen av ett isberg, menar respondenten.

Hen antyder att det finns intressanta etiska dilemman, framförallt var gränserna går när man möter olika kulturer. Att tacka nej till något som i Sverige anses vara en muta till någon i en annan kultur kan anses förolämpande då det är en del av hur man förhandlar avtalet där.

Bilaga 10 – Sammanfattning av intervju G

Person G

Respondenten ser kritiskt på branschen och uppfattar den som gammaldags med en utbredd machokultur där fraser som ”såhär har vi alltid gjort” är vanligt förekommande. Hen menar på en avstannad utveckling i branschen som skiljer sig från den utveckling som skett inom andra industrialiserade branscher, till exempel bilindustrin. Detta menar hen bero på den bristande konkurrensen. Dels har byggbranschen ingen internationell konkurrens och inte heller något problem med att sälja det som byggs. Den låga konkurrensen leder också till att priserna på bostäder kan öka väldigt mycket i förhållande till kostnader.

Respondenten berättar att på ett bygge idag ska en kontrollplan följas och kontrolleras av någon som man trodde skulle vara en fristående certifierad person, men det har visat sig att flera personer utnyttjar detta. Personen i fråga får betalt av totalentreprenören och kritiserar därför sällan. Eftersom det är så stora pengar i rörelse är detta svårt att kontrollera. Även oegentligheter i form av att ta med sig saker från arbetsplatsen förekommer, menar respondenten. Det kan till exempel vara en toalettstol som blir över och någon tycker det är helt okej att ta med den hem för att det är jobbigare att skicka tillbaka den. Man ser det inte som stöld men i slutändan är det någon annan som betalar för den, till exempel att hyran blir högre. Respondenten menar dock att det ibland medvetet stjäls saker från byggarbetsplatsen också.

Hen upplever att efter till exempel asfaltskartellen uppmärksammades så var folk i byggbranschen snabba med att erkänna sina fel och be om ursäkt, men ändå hände inget efter det. Respondenten upplever att machokulturen finns, men är avtagande och att fler kvinnor söker sig till branschen tror hen kommer betyda mycket.

Respondenten tror helt på att man måste införa högre konkurrens, men menar att det inte är vad byggbranschen själva vill då man som byggarbetsgivar och arbetsgivare mår bra av låg konkurrens. Hen menar att man bör bygga mer industriellt, dock innebär det stora investeringar som kräver en större marknad för att löna sig, till exempel den internationella marknaden. Dock förklarar hen att det finns vissa hinder för att detta ska kunna ske och det är att byggreglerna och standarder skiljer sig mellan olika länder. Respondenten tror att om vi hade haft samma regler i Europa till exempel så skulle företagen kunna konkurrera i andra länder och därmed sätta mer press på varandra att skapa en bättre utveckling av branschen. Hen jämför byggbranschen med bilindustrin och menar att det känns orimligt att man skulle bygga en sorts bil för Frankrike och en annan för Finland och så vidare och så vidare. Skulle man bygga industriellt skulle husen komma på löpande band och man skulle undvika stökiga byggarbetsplatser med mycket spring. Hen menar att om man är slarvig på byggarbetsplatsen så talar det för att man inte heller är noga med ekonomin. Respondenten tycker också att det borde finnas mer utrymme för visselblåsningar än vad det gör nu.

Bilaga 11 – Sammanfattning av intervjun med IMM

Institutet Mot Mutor

Respondenten i intervjun är generalsekreterare hos IMM som arbetar med information, kunskapsspridning och självreglering samt branschöverenskommelser. De anser att en viktig komponent i informations- och kunskapsspridningen är utbildningar och föreläsningar. Det är svårt att veta vad korruption ger för samhällseffekter, då det är oklart vad startläget var samt är det motoriskt komplicerat att mäta. Det finns ett stort mörkertal. Det enda som egentligen kan räknas är antal anmälningar. Generalsekreteraren upplever att det finns en stor vilja inom branschen att jobba med dessa frågor. De ser att brottsstatistiken ökar men kan inte dra några slutsatser av verkligheten genom detta. De anser att de korruptionsbrott som faktisk anmäls i Sverige inte är det största problemet utan det är vänskapsrelationer, intressekonflikter och den typen av korruption som inte är kriminaliserad.

Generalsekreteraren tror att några grundpelare i arbetet mot oegentligheter är att det finns vilja från ledningens håll, att jobba aktivt med frågorna, kommunikation, utbildning, kontrollsystem och bra uppföljning. Hen menar att byggbranschen är den mest korruptionsutsatta branschen. Detta på grund av att det är komplexa projekt med stora värden, hög interaktion mellan privat och offentlig sektor och långa leverantörsled som är otransparenta. Hen tror inte det är möjligt att förebygga all korruption, men att ha tydliga kravställningar nedåt i sin leverantörskedja och att ha strukturerade arbetssätt är en bit på vägen. Samt menar hen att det finns studier som pekar på att långsiktiga, hållbara och etiska affärer under längre tid alltid är lönsammare. Exempelvis kan vissa delar i processen kring lagen om offentlig upphandling ses över för att minska korruptionsriskerna. Det finns vissa brister i branschen kring hur man jobbar med korruption nu, men organisationen anser att företagen bör jobba mer med uppföljning, det löpande arbetet och riskanalys. Organisationen tror att lagkravet om att hållbarhetsredovisa, där bland annat antikorruption ska redovisas, gör det till en tydligare fråga för ledningen att hantera.

När IMM håller utbildningar framgår det av de medverkande att man vill diskutera, resonera och få tydlighet i hur man ska agera för att inte göra fel. Det är skillnad på att vara anställd inom den offentliga sektorn och den privata. Även om det är exakt samma ord i lagtexten angående mutor så blir den faktiska tillämpningen av domstolar helt olika. Detta gör att vad du juridiskt sätt får ta emot som offentligt anställd värdemässigt är betydligt lägre än vad du får ta emot som privat anställd.

Generalsekreteraren ser en positiv utveckling för framtiden då företagen pratar mer om hållbarhet överlag och att allt inte bara kan handla om pengar. Man måste utgå ifrån ett mer holistiskt hållbart perspektiv, för att få en större förståelse för att korruption är en viktig komponent av detta. Det ställs högre krav från yngre generationer på etik och ett annat förhållningssätt till hur man arbetar och vad man kräver av sin arbetsgivare. Det kommer hela tiden nya lagkrav som ser till att man faktiskt måste arbeta med dessa frågor. Mycket forskning visar på att just jämställdhet inom politiska församlingar har visat sig vara effektivt för att minska korruption. Hen tror att om man jobbar med etik i en bred bemärkelse kommer det skapa goda följd effekter. "Mycket hänger ihop, jag tror att jämlikhet och antikorruption är ett exempel på detta", säger generalsekreteraren.

Enkät

Bilaga 12 – Enkät

Enkät angående oegentligheter i samhällsbyggnadsbranschen

I dagens samhälle är det tyvärr vanligt att oegentligheter sker, överallt och hela tiden. Speciellt utstående som bransch är just samhällsbyggnadssektorn. Varför det ser ut på detta sätt är något som vi undersöker i vårt kandidatarbete.

En förklaring kan vara att det är oerhört stora summor pengar som är inblandade i varje projekt. En annan kan vara att människor helt enkelt inte vet om att de tar emot en muta när de tackar ja till exempelvis biljetter till operan eller en middag.

Oegentligheter som främst berörs i vårt arbete är mutor och korruption, där mutor innebär att en arbetare i en beslutstagande ställning tar emot en gåva som gynnar arbetaren personligt och ej i arbetet och där korruption innebär att en person utnyttjar sin ställning för egen eller annans vinning.

Med detta i åtanke ber vi Dig att svara så ärligt du kan på frågorna nedan. Alla svar är anonyma.

Vi som skriver detta kandidatarbete är:

Rebecca Pehrson (0704427134), Maria Häger, Jonathan Wallin, Ida Sokhi, Aya Didi och Tarek Khalayli.

Vår handledare är Agnes Andersson Wänström.

Vid frågor kan ni kontakta oss på kandidatarbeteACE.chalmers@gmail.com

***Obligatorisk**

Kön *

- ☐ Kvinna
- ☐ Man
- ☐ Annat/Vill ej uppge

Hur länge har du jobbat i branschen? *

- ☐ 0-5 år
- ☐ 6-10 år
- ☐ mer än 10 år

Vad är din roll/jobbtitel just nu? *

.....

Är det en bestämmande roll? *

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Hur många anställda är det på ditt företags Sverigebaserade kontor? *

- ☐ 0-100 stycken
- ☐ 100-500 stycken
- ☐ 500-1000 stycken
- ☐ Fler än 1000 stycken

Känner du till att byggbranschen är den mest utsatta branschen när det gäller oegentligheter? *

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Har du någon gång märkt att det sker oegentligheter på företaget du jobbar på eller företag ni jobbar med? *

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Om Ja på frågan innan, vilken typ av oegentligheter?

- ☐ Mutor i form av pengar/gåvor
- ☐ Mutor i form av tjänster
- ☐ Korruption i form av maktmissbruk
- ☐ Ta med överblivet material från arbetsplatsen
- ☐ Övrigt:

Märker du av att företaget du jobbar på aktivt jobbar för att förhindra att oegentligheter sker? *

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Om Ja på frågan innan, på vilket sätt?

- ☐ Policyer
- ☐ Utbildningar
- ☐ Workshops
- ☐ Övrigt:

Om du skulle upptäcka någon oegentlighet på företaget du jobbar på, skulle du känna dig trygg att anmäla det? *

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Om Ja på frågan innan, hur skulle du anmäla det?

- ☐ Genom en visselblåsarfunktion
- ☐ Till närmsta chef
- ☐ Övrigt: _____

Om Nej på frågan innan, varför?

CHALMERS